

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějepisu a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Konec třicátých a čtyřicátá léta 20. století na Benešovsku ve svědectví
dobových kronik a pamětníků

The end of the 1930s and 1940s in Benešov area in the testimony of period
chronicles and the contemporaries

Jakub Houzar

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice (B 7507)

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na
vzdělávání

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Konec třicátých a čtyřicátá léta 20. století na Benešovsku ve svědectví dobových kronik a pamětníků* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 22. 7. 2020

Velmi bych chtěl poděkovat především vedoucímu práce PhDr. Janu Zdichyncovi Ph.D. za věcné připomínky, rady, ochotu a pomoc při psaní bakalářské práce. Dále kolektivu okresního archivu v Benešově za ochotu a vstřícnost, jmenovitě pak řediteli archivu Mgr. Michalu Sejkovi za ochotu konzultovat práci a rady ohledně pramenů a literatury. V neposlední řadě bych chtěl vyjádřit poděkování rodině za podporu během celého studia.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá obdobím druhé světové války v Benešově a blízkém okolí. Toto město bylo specifické díky sousedství se cvičišťem zbraní SS, které ovlivňovalo řadu aspektů života obyvatel. Práce se zaměřuje hlavně na každodennost a odbojovou činnost, kterou mapuje pomocí Pamětní knihy města Benešov, spíše sbírky svědectví v ní uvedených, které doplňuje o sekundární literaturu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Benešov; 30. a 40. léta 20. století; Pamětní kniha; regionální odboj; Karel Volevecký; cvičiště SS

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the period of the second world war in Benešov and the adjacent area. This town was specific for its neighbourhood of SS armoury training area, which influenced a wide range of aspects of life of the local inhabitants. The thesis focuses on Dailyness of life and rebellion actions which is surveyed via the Commemorative book of Benešov city and the collection of testimonies in it supplemented with the secondary literature.

KEYWORDS

Benešov; the 1930s and 1940s; Mjr. Karel Volevecký; commemorative memoirs; regional resistance

Obsah

ÚVOD.....	8
PRAMENY A LITERATURA	8
CHARAKTERISTIKA REGIONU	11
VYMEZENÍ REGIONU.....	11
HISTORIE BENEŠOVA A OKOLÍ VE DVACÁTÉM STOLETÍ DO PŘEDVEČERA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	12
PRVNÍ DNY V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	15
1. ŽIVOT V BENEŠOVĚ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	19
1.1. ZAČÁTEK DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	19
1.1. VYSÍDLOVÁNÍ OKOLNÍCH VESNIC	20
1.2. PROMĚNA MĚSTA POD TLAKEM OKUPAČNÍ MOCI OČIMA PAMĚTNÍ KNIHY	23
1.3. HEYDRICHIÁDA V BENEŠOVĚ.....	24
1.4. ŠKOLSTVÍ V BENEŠOVĚ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY OČIMA PAMĚTNÍ KNIHY	26
2. ODBOJOVÁ ČINNOST V BENEŠOVĚ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	29
ILEGÁLNÍ VOJENSKÁ ORGANIZACE PODPLUKOVNÍKA LUDVÍKA ČESKÉHO A MAJORA JOSEFA PRŮŠI ZA OKUPACE	29
• JOSEF PRŮŠA.....	31
• LUDVÍK ČESKÝ	32
KAREL VOLEVECKÝ A JEHO ILEGÁLNÍ ČINNOST	32
KOMUNISTICKÝ ODBOJ A ODBOJOVÁ ORGANIZACE MÍSTNÍCH UČITELŮ.....	36
UDÁLOSTI V SAMÉM ZÁVĚRU VÁLKY	39
4. – 5. KVĚTNA.....	39
6. KVĚTEN.....	40

7. KVĚTNA.....	41
8. KVĚTEN.....	41
9. KVĚTEN.....	43
10. KVĚTNA.....	44
3. UDÁLOSTI NA ZÁPAD OD BENEŠOVA – V OBLASTI CVIČIŠTĚ SS	46
OSUDNÝ ČTVRTEK 19. DUBNA NA KONOPIŠTI.....	46
UDÁLOSTI NA KONOPIŠTI.....	49
4. OSOBY SPJATÉ S BENEŠOVEM UVEDENÉ V PAMĚTNÍ KNIZE	54
BENEŠOVŠTÍ UČITELÉ, KTERÍ ZAPLATILI BOJEM ZA SVOBODU SVÝM ŽIVOTEM.....	54
• KAREL DIMITRIJ BALEK.....	54
• VLADIMÍR LEPŠ.....	54
• VOJTĚCH TRAVĚNEC	55
• JAROSLAV SIROVÝ	56
• LADISLAV VAŠTA.....	56
• JOSEF JELENECKÝ	56
KONFIDENTI.....	57
• JULIUS MULLER-RIEDL.....	57
• OSWALD MARX.....	57
• ROBERT HOLH	58
• JAN OTRADOVEC	58
• FRANTIŠEK TEUNER	58
ZÁVĚR.....	62
PŘÍLOHY	64

PŘEHLED VOLEBNÍCH VÝSLEDKŮ V SOUDNÍM OKRESE BENEŠOV V LETECH 1920–1935.....	64
DOPIS P. KLOOTWIJKA	64
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	66
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	75
PRIMÁRNÍ	75
SEKUNDÁRNÍ	75
INTERNETOVÉ ZDROJE	76

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá obdobím druhé světové války v Benešově u Prahy a blízkém okolí, přičemž největší důraz klade právě na situaci a události v dnes téměř 18-tisícovém okresním městě. Strukturu práce jsem rozdělil na tři větší tematické celky (*Život v Benešově za druhé světové války*, *Odbojová činnost*, *Události na Cvičiště „SS“*), která jsou ale těžko úplně rozdělitelná a proto se některá témata v těchto větších celcích prolínají. Zásadním katalyzátorem mnoha událostí v Benešově bylo od roku 1943 zde zřízené cvičiště zbraní SS „SS-Truppenübungsplatz-Böhmen“. Přesto je tomuto tématu v bakalářské práci věnováno nejméně prostoru ze všech tří výše zmiňovaných. Je to dáno množstvím studií,¹ které již byly na toto téma napsány. Tématu se věnují i některé diplomové práce,² přesto je nutné, vzhledem k spjatosti vícera událostí a k pochopení některých z nich, problematiku cvičiště – hlavně vysídlení obyvatel – alespoň stručně do práce začlenit.

Určitě by se k tomuto tématu nabízela pro doplnění svědectví pamětníků. Práci jsem však psal v době karanténních opatření (COVID-19), a jelikož jsou v téhle době nejohroženější skupinou staří lidé, nakonec jsem se rozhodl vzhledem k bezpečnosti rozhovory s pamětníky do práce nezařadit. Určitě by bylo přímé svědectví oživením práce a zároveň zajímavým zdrojem poznání tehdejší doby. Toto rozhodnutí dle mého soudu opravňuje i množství shromážděných materiálů a rozdíl v metodě mezi využitím narativních pramenů a orální historie, který by bylo možné dostatečně uplatnit při rozsahu této práce.

Co se dělo v Benešově během druhé světové války? Nakolik ovlivnila každodenní život v Benešově přítomnost výcvikového prostoru zbraní SS? Jaké akce podnikali příslušníci zdejšího odboje proti nacistickým jednotkám? A jak se liší tehdejší a nynější či novodobé vnímání těchto událostí? Tyto a další otázky se budu snažit zodpovědět ve svém výzkumu.

PRAMENY A LITERATURA

V Benešově jsem se narodil, bydlím zde a k historii, hlavně pak k historii druhé světové války, mám velmi kladný vztah. Na trhu se objevuje mnoho knih, děl sekundární literatury, které

¹ Např. ZOUZAL, T. ZABRÁNĚNO PRO SS, Zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech druhé světové války, Praha 2016., nebo KOS, P., Cvičiště SS VSTUP ZAKÁZÁN!!, Benešov 2010.

² KRASOUVÁ, J. „Cvičiště SS u Benešova (Vysídlování obyvatelstva a jeho poválečný návrat)“, diplomová práce, Universita Karlova v Praze, 1996. Dále lze uvést práci Ivana Mášky: „Cvičiště SS „Böhmen“ 1942-45, Příspěvek k životu obyvatel Podblanicka“, diplomová práce, Universita Karlova v Praze, 1999.

mapují události v blízkém okolí Benešova – knihy spojené s tematikou Cvičiště zbraní SS³ a s tím souvisejícím vysídlováním obyvatel při jeho zřízení.⁴ Událostem přímo v Benešově se věnují dvě kratičkové publikace místního historika a pamětníka událostí Jiřího Tywoniaka.⁵ Ten se podílel i na vydání publikace *Podblanicko proti okupantům*,⁶ informace o událostech válečného vývoje můžeme najít i v dalších publikacích o Benešovu.⁷ Událostmi na Podblanicku, a tudíž i v Benešově se zabývá i starší, ale širěji zaměřená publikace Josefa Petráň.⁸

Jako hlavní pramen pro tuto práci slouží *Pamětní kniha města Benešov (1937–1948)*,⁹ která na 398 stranách popisuje události v Benešově, poskytuje ale i stručný výčet informací globálního charakteru během druhé světové války a věnuje se i významným událostem v Československu a později Protektorátu Čechy a Morava. Pamětní kniha je částečně psána retrospektivně (od 21. října 1941, kdy jsou výnosem protektorátního ministerstva školství a národní osvěty kroniky uzavřeny a přesunuty do bývalého Archivu země České, kde zůstaly do konce války).¹⁰ První část kroniky se věnuje obecným událostem druhé světové války. Zmíněny jsou jak významné bitvy, vojenské operace, tak i události, které výrazným způsobem ovlivnily běh dějin v českých zemích. Pamětní kniha je psána úhledně a neměl jsem problém s tím, že bych nepřečetl nějaká slova. Transliteroval jsem přesně podle předlohy, přičemž jsem zachovával zkratky.

Významnou osobností regionálního odboje a zároveň přispěvatelem do této kroniky je osobnost Karla Voleveckého. Volevecký sám popisuje na zhruba osmdesáti stránkách odbojovou situaci v Benešově, nejvíce se pak věnuje událostem posledních dnů války z pohledu své osoby. Zde popisuje svoje rozkazy, rozhodnutí, které musel učinit a osobní pohled na situaci. Obecné události jsou zapsány v kronice Emilem Hvězdou, místním kronikářem. Mimo příspěvků Voleveckého však v kronice najdeme i další témata, která jsou popsána z pohledu dalších osob, již se přímo zúčastnily. V kronice tak najdeme například příspěvky Václava Blažka, gestapem

³ Viz výše.

⁴ Tématu se věnuje například: ŠMERÁK, V. Ohlédnutí – ALMANACH 1942 – 2012, Neveklov 2012.

⁵ TYWONIAK, J., Benešov za okupace I. (1939-1942), Benešov 1987. a TYWONIAK, J., Benešov za okupace II. (1943-1945), Benešov 1992.

⁶ HERTL, J. CHARVÁT, J., PETRÁŇ, J., REINŠTEIN, Č., TYWONIAK, J. Podblanicko proti okupantům, Benešov 1966.

⁷ Např. PROCHÁZKOVÁ, E., Benešov, Benešov 2006.

⁸ PETRÁŇ, J., Benešovsko, Podblanicko, Praha 1985.

⁹ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, SOkA Benešov, Archiv města (AM) Benešov, 398 stran.

¹⁰ CHARVÁT, J. Podblanicko proti okupantům, s. 68.

zatčeného starosty Benešova na začátku druhé světové války,¹¹ kastelána Jana Posla, který stručně popisuje události na Konopišti,¹² nebo doktora Jaroslava Svobody, jenž si vzal slovo v tématu bezcitného zavraždění amerických letců na konci druhé světové války jednotkami SS.¹³ Pamětní kniha je doplněna řadou fotografií, které doplňují psaný text, a obsahuje i mapu cvičiště jednotek SS. Pamětní kniha je stránkově velmi obsáhlá, obsah je ale rozdělen nerovnoměrně, najdeme v ní převážně informace o odbojové činnosti. Popis této činnosti se výhradně zaměřuje na osobu Karla Voleveckého a působení jeho odbojové skupiny, krátce je zmíněna i skupina Ludvíka Českého a Josefa Průši, která spadala pod odbojovou skupinu Obrana Národa. Je jasné, že v Benešově a blízkém okolí působilo více odbojových skupin, které ale v pamětní knize popsány nejsou. Proto jsem další informace čerpal i z jiné literatury.¹⁴ Nakolik jsou všechny informace uvedené v Pamětní knize pravdivé nelze určit. Nevíme a už asi ne zjistíme, zda zápis prováděl přímo Karel Volevecký, který je pod některými tématy podepsán, nebo zda je psal kronikář Hvězda na základě informací od Voleveckého. Rukopis je velmi podobný, ale nemůžu stoprocentně říci, zda informace psaly dvě, či jedna ruka.¹⁵ Jisté ani není, zda kronikář, či přímo sám Volevecký pracovali s nějakými poznámkami, které si psali během války, či pouze podle paměti. Důležitou informací je rok, kdy jsou události zapsány. Všechna témata jsou totiž psána buď těsně po válce, ještě v roce 1945, či v dvou následujících letech. Nejsou tak ovlivněny komunistickým režimem, navíc jsou informace o odboji psány většinou s dvouletým odstupem (v roce 1947), který mohl hrát také významnou roli.

Zmíněné Tywoniakovy publikace a publikace *Podblanicko proti okupantům* vychází tiskem v 60. letech. Hlavně u Charvátovy publikace *Podblanicko proti okupantům* je vidět jasná politická zaměřenost na komunismus a komunistický odboj, což pochopitelně ovlivňuje informace v níž obsažené. Přesto je to také důležitý pramen této práce, hlavně k obecnějším informacím.

¹¹ viz kapitola *Začátek druhé světové války*.

¹² viz kapitola *Události na Konopišti*.

¹³ viz kapitola *Osudný čtvrtek 19. dubna 1945*.

¹⁴ CHARVÁT, J. *Podblanicko*., nebo TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I a II.

¹⁵ Pro ilustraci foto viz Příloha.

Hlavně k události zavraždění amerických letců na konci druhé světové války,¹⁶ jsem použil srovnání pamětní knihy se sekundární literaturou – publikací Petra Kosa,¹⁷ jenž dané téma podrobně popisuje. Tomáš Zouzal v publikaci *Zabráno pro SS* propojuje v mnoha případech téma výcvikového prostoru zbraní SS s Benešovem. V několika kapitolách se věnuje i přímo Benešovu,¹⁸ nebo Konopišti.

V Benešově během války vycházel pouze vlastivědný sborník *Pod Blaníkem* a to do roku 1943. Tisk informující o obecných událostech, zde chybí. Ohledně obecných informací o Protektorátu Čechy a Morava čerpám s publikace Jindřich Dejmka.¹⁹

CHARAKTERISTIKA REGIONU

VYMEZENÍ REGIONU

Město Benešov se nachází v srdci stejnojmenného okresu a je zároveň také jeho největším městem. Benešov má k 1. 1. 2019 16 656 obyvatel,²⁰ což je téměř jedna šestina celého okresu.²¹ Benešovský okres je lokalizovaný v jižní části Středočeského kraje, přímo hraničí s krajem Vysočina na východě²² a Jihočeským krajem na jihu.²³ V rámci Středočeského kraje sousedí okres Benešov na severu s okresy Praha-východ, Kolín, Kutná Hora a na západě s okresy Příbram a Praha-západ. Nejsevernější místo okresu se nachází poblíž obce Chocerady (49° 53' 30" s. š.), nejj jižnější u obce Mezno (49° 30' 15" s. š.), nejvýchodnější u obce Šetějovice (15° 15' 00" v. d.) a nejzápadnější u Nahorub (14° 24' 00" v. d.).

Benešov můžeme regionálně zařadit do území, které se nazývá podle bájné hory Blaník, tzv. „Podblanicko“. Karel Nový,²⁴ benešovský rodák, tento region popsal takto: „Až k Čerčanům, k ohybům řeky Sázavy, v čáře přes Tábor u Popovic, Hůrku a Chlum u Pozova, přes Divišov a Kozmice dobíhá Českomoravská vysočina – vršky a kopce, mezi nimi dlaňovitá údolí, krátké roviny s obdélníky polí, borové lesíky a dlouhé smrkové lesy – kraj je zvlněn, zprohýbán,

¹⁶ viz Osudný čtvrtek 19. dubna na Konopišti.

¹⁷ KOS, P., Cvičiště SS VSTUP ZAKÁZÁN!!, Benešov 2010.

¹⁸ Otázka vysídlování Benešova: ZOUZAL, T. *Zabráno pro SS*, s. 184 – 190.

¹⁹ DEJMEK, J. a kol. Československo. DĚJINY STÁTU, Praha 2018, Libri.

²⁰ Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2019.

²¹ Okres Benešov má k 1. 1. 2019 98 708 obyvatel.

²² Na Vysočině přímo sousedí s okresy Pelhřimov a Havlíčkův Brod.

²³ Z Jihočeského kraje sousedí s okresy Tábor a Písek.

²⁴ Karel Nový se narodil v Benešově v roce 1890. Benešov a jeho okolí je spjato i s jeho literární tvorbou. *Městečko Raňkov* (později *Plamen a vítr*) popisuje děj přímo v Benešově. V některých jeho dalších dílech se pak děj odehrává v blízkém okolí Benešova – v trilogii *Železný kruh* se děj odehrává v okolí Čerčan, část románu *Atentát* je situována na Konopišti a v historické próze *Rytíři a lapkové* je děj zasazen do okolí Votic.

rozčleněn potoky. To je Podblanicko – je všude, odkud je vidět Blaník...²⁵ Poslední věta lehce koresponduje se situováním Benešova do tohoto regionu, Blaník totiž z téměř sedmnácti tisícového města vidět není, přesto se „Podblanicem“ většinou rozumí užší, či širší okolí Blaníku a do tohoto území Benešov bezesporu patří.²⁶

Vymezení Podblanicka rozebírá ve své publikace i Josef Petráň.²⁷ Ten uvádí, že pojem Podblanicka se vžil do podvědomí veřejnosti více, než označení regionu jako „Benešovsko“. „Do obecného vědomí novodobé české kulturní a politické veřejnosti vešel Blaník koncem šedesátých let 19. století“. Z bájně hory pochází i základní kámen Národního divadla a jméno hory můžeme najít v názvech spolků²⁸ a časopisů.²⁹ Josef Petráň charakterizuje území jako jednu z nejzachovalejších oblastí po stránce přírodovědné, pro kterou jsou charakteristické hlavně oblé vrchy a široká údolí. Oblast a krajinný ráz je ideální pro rybníkářství. Vzhled krajiny dokreslují rozsáhlé lesní komplexy a vodní toky. Mezi největší řeky protékající krajinou patří Vltava, Sázava, Želivka a také Blanice protékající Vlašimí a poté se vlévající do Sázavy.³⁰

HISTORIE BENEŠOVA A OKOLÍ VE DVACÁTÉM STOLETÍ DO PŘEDVEČERA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Přesné datum založení města neznáme. Někteří amatérští badatelé³¹ určili založení města ještě v první polovině 11. století, ani u jednoho ale nevíme, podle čeho toto datum určili. Další letopočet je z badatelského hlediska zajímavější, protože k němu máme i pramen. Ten určuje existenci farního kostela v roce 1070, problémem je, že pramen pochází až ze 17. století. Proto se jako datum vzniku města³² označují roky 1219–1222.³³

Velmi důležité pro vývoj Benešova ve 20. století jsou dvě události, které se udály již ve století předchozím. V roce 1871 je otevřena železniční trať z Prahy do Českých Budějovic a Lince,

²⁵ PETRÁŇ, J., *Benešovsko, Podblanicko*, s. 7.

²⁶ Benešov se nachází vzdušnou čarou zhruba 21 kilometrů od Blaníku.

²⁷ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 9.

²⁸ Např. Pozemkový spolek pro přírodu a památky Podblanicka.

²⁹ Např. *Sborník vlastivědných prací Podblanicka*, vycházející nepřetržitě od roku 1957. Od roku 2009 dvakrát ročně.

³⁰ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 9.

³¹ Například Vincent Horáček ve svých zápiscích z poloviny 18. století uvedl jako možný rok založení 1038, Antonín Vlasák počátek města datuje o deset let později, tedy na rok 1048.

TYWONIAK, J. *Benešov a Konopiště v minulosti*, s. 25–26.

³² Tento rok (2020) slaví město výročí 800 let od založení.

³³ TYWONIAK, J. *Benešov a Konopiště v minulosti*, s. 26.

kteřá pŕes Benešov prochází a ten se díky ní stává významnou ŕelezniční křiŕovatkou.³⁴ O ŕestnácet let pozdĕji, v roce 1887, následník trůnu František Ferdinand d'Este kupuje konopišŕské panství,³⁵ které navštíví v roce 1913 a 1914 německý císař Vilém II.³⁶

Konopišŕe a jeho okolí projde na začátku 20. století rapidní promĕnou, která mĕní hospodáŕský a pŕůmyslový ráz okolí zámku. Pŕůmyslové podniky jsou pŕestĕhovány ve velké míře do Benešova, naopak okolí zámku plní funkci rekreační, rozroste se zámecký park. V okolí se projevuje germanizační úsilí spojené s pobytem Františka Ferdinanda na Konopišti, které zahrnovalo napŕíklad požadavky na vedení účetnictví německy pro řemeslníky, kteří zásobovali Konopišŕe, byla ponĕmĕna i vnitřní správa mĕsta.³⁷ Rostla také nevraŕdivost mezi obyvatelstvem a úředníky a sluŕebníky na Konopišti. Další rozruch způsobilá návštĕva Viléma II. v doprovodu admirála Alfréda von Tirpitze, jehoŕ přítomnost byla signálem, ŕe jde o víc než soukromou návštĕvu.³⁸

Blízkost Konopišŕe s dohledem okresního úřadu paradoxně nezastavila hnutí za všeobecné, rovné, hlasovací právo a to na celém Podblanicku. Demontrace se konaly na východ (Naĕeradec, Vlašim) i na západ od Benešova (Neveklov, Naĕeradec, Netvoŕice) a vyvrcholily generální stávkou a manifestací na benešovském (tehdy Velkém) náměstí 28. listopadu 1905.³⁹ Vláša po dlouhých jednáních ustoupila a v lednu 1907 byl vydán zákon o všeobecném volebním právu. V následných volbách v kvĕtnu tohoto roku se na Podblanicku u obyvatelstva tĕšili největší oblíbĕ sociální demokraté a agrární strana.⁴⁰

Pŕvní svĕtová válka Benešov poznamenala jak ekonomickou, tak sociální nejistotou. Jiŕ na počátku války se Benešov stává mĕstem hlavnĕ vojenského charakteru.⁴¹ Hospodáŕské podmínky se zhoršují. Vážne zásobování a mnoŕí se hladové nepokoje. Jiŕ v roce 1917 se v Benešově protestuje proti sniŕžení dávek chleba a mouky. V blízkém Týnci nad Sázavou ŕeny pŕepadly vůz s chlebem a rozebraly si ho.⁴² V pŕůběhu léta 1918 se obyvatelé seznamují s manifestem Národu ĕeskoslovenského, který se pŕihlásí k myšlenke samostatnosti

³⁴ TYWONIAK, J. Benešov a Konopišŕe v minulosti, s. 269.

³⁵ Tamtéŕ, s. 283.

³⁶ PROCHÁZKOVÁ, E. Benešov: *Mĕsto Benešov*, s. 52.

³⁷ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 176.

³⁸ Tamtéŕ.

³⁹ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 177.

⁴⁰ Tamtéŕ, s. 178.

⁴¹ PROCHÁZKOVÁ, E. Benešov: *Mĕsto Benešov*, s. 53.

⁴² PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 179.

Československa a v srpnu 1918 tady vzniká také Národní výbor.⁴³ Ten je složený ze zástupců národních socialistů, realistů, zástupců státoprávní demokracie a sociální demokracie.⁴⁴ 28. října přivezl informace o událostech z Prahy spisovatel Karel Nový. Při veřejné schůzi v hotelu Pošta byla přečtena proklamace „Lide československý“ a následující den se Okresní úřad podřídil nové vládě.⁴⁵ Při návratu z exilu tudy projíždí v roce 1918 i Tomáš Garrigue Masaryk.⁴⁶

Počátek Benešova v novém státě se nese na vlně demonstrací způsobených především ekonomickou situací obyvatel. Stávkují jak dělníci zemědělství, tak dělníci na stavbě trati z Benešova do Votic. Ojedinelé nejsou ani protizidovské demonstrace v letech 1919–1920.⁴⁷ Celkově se totiž sociální a především hospodářské poměry (problémy) nezměnily ani s vyhlášením republiky. Podblanicko je chudý, zemědělský region. Některé části (dnes nazývané pojmem vnitřní periferie)⁴⁸ – Dolnokralovsko, Sedlecko – patřily k nejzaostalejším územím v Čechách. Zaměstnanosti vévodil primární sektor, ve kterém pracovalo 60–70% obyvatel. Převládala (okolo 60 %) nesoběstačná hospodářství s výměrou do pěti hektarů, jejichž majitelé si museli hledat k obživě i další zdroje příjmů. Transformace nepostihla ani strukturu řemeslné výroby a průmyslu. Stále převažovaly drobné podniky zaměstnávající nejvýše pět osob (okolo 95 %). Větší podniky – vlašimská obuvnická továrna, či továrna se stejným zaměřením v Načeradci – podlehly konkurenci Baťovy velkovýroby. Největší podnik na Vlašimsku – důl Roudný – zastavil provoz v roce 1929.⁴⁹

Nejvýraznější politickou stranou období první republiky byla v Benešově a okolí Československá strana národně socialistická. Mezi její přívržence patří většina úředníků, inteligence nebo kvalifikovaných dělníků. Druhou nejsilnější stranou byli sociální demokraté. Nejvyšší podpory mezi voliči dosáhla v době hned po první světové válce. Postupem času podpora slábne. Tyto dvě strany stojí v opozici proti občanskému bloku. Ten tvoří Lidová strana a Republikánské strany československého venkova.⁵⁰ Vlivy jsou v Benešově velmi vyrovnané.

⁴³ TYWONIAK, J. Benešov a Konopiště v minulosti, s. 290.

⁴⁴ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 180.

⁴⁵ TYWONIAK, J. Benešov a Konopiště v minulosti, s. 295

⁴⁶ ZOUZAL, T. Zabráno pro SS, s. 185.

⁴⁷ PROCHÁZKOVÁ, E. Benešov: Město Benešov, s. 53.

⁴⁸ více např. BERNARD, J., ŠIMON, M. Vnitřní periferie v Česku: Multidimenzionalita sociálního vyloučení ve venkovských oblastech.

⁴⁹ PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 181.

⁵⁰ Výsledky voleb viz Příloha.

V roce 1926 dokonce tak, že obě koalice získávají stejný počet zástupců v městské radě a následuje vleklý problém s volbou starosty.⁵¹

Když v roce 1929 přichází hospodářská krize, benešovské obecní zastupitelstvo se snaží obrovskou nezaměstnanost snižovat tzv. nouzovými pracemi. Staví se například konopištská či bedrčská silnice, ale také třeba budova chlapecké školy. Benešov je v této době sídlem státních úřadů, posádky a středního školství pro celé širší Podblanicko. Tyto faktory pomůžou v populačním růstu a to i přes probíhající hospodářskou krizi. V roce 1930 má už Benešov téměř 9 000 obyvatel. Staví se třeba Okresní nemocenská budova nebo Městská spořitelna. Nemocnice je v roce 1937 prohlášena za krajskou.⁵² Ve dvacátých letech jsou zřízeny některé nové autobusové linky. Nejvýznamnějším podnikem ve městě je pivovar. Vzniká také družstevní lihovar nebo mlékárna a sýrárna.⁵³

„Neštěstí, jež postihlo okupaci celý český národ, dolehlo na Benešovsko a celý okres mírou daleko větší než na ostatní podobná místa“⁵⁴ – píše kronikář Hvězda. Přítomnost jednotek SS v dalším průběhu války významně ovlivnila nejen Benešov, ale hlavně jeho nejbližší – převážně západní okolí. „Klid a soužití byly porušeny německými parasy... Krempl [vedoucí úřadu práce], byl postrachem celého kraje“⁵⁵ Po odstoupení pohraničí ve prospěch fašistického Německa rostla nezaměstnanost, zvyšovala se bytová krize a dražota. Uvedené jevy postihly i Benešovsko. Z těchto důvodů byl zřízen v Konopišti pracovní tábor, jehož pracovníci se za peněžní odměnu podíleli na stavbě dálnic a silnic.⁵⁶

PRVNÍ DNY V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Hitler Háchovi časně ráno 15. března 1939 při jednání oznámil, že německá vojska vstoupí na československé území. O tomto rozhodnutí již nebylo pochyb ani prostoru k jednání. To se točilo okolo dvou možností, které Hitler nastínil. V případě odporu československé armády dojde k použití všech prostředků fyzické síly, v případě podřízení pak Hitler sliboval autonomii.⁵⁷ V době, kdy už pobýval Hitler na Pražském hradě,⁵⁸ se ze západu ve velmi husté

⁵¹ TYWONIAK, J. Benešov a Konopiště v minulosti, s. 299.

⁵² PROCHÁZKOVÁ, E. Benešov: Město Benešov, s. 55.

⁵³ TYWONIAK, J. Benešov a Konopiště v minulosti, s. 302.

⁵⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 104.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ PETRÁŇ, J. *Benešovsko*, s. 195.

⁵⁷ DEJMEK, J. Československo, DĚJINY STÁTU, s. 285.

⁵⁸ Tamtéž, s. 290.

vánici blížila německá okupační vojska i do Benešova.⁵⁹ Počasí jako by předznamenávalo doby, které se v následujících letech v Protektorátu Čechy a Morava bude odehrávat. Probuzení do sněhového rána bylo slovy benešovského kronikáře „nejčernějším dnem všech dobrých Čechů.“⁶⁰

Záporné postoje k okupaci i k samotným okupantům projevovalo obyvatelstvo – nejen to benešovské – od samého začátku. K projevům nesouhlasu docházelo v Praze již v květnu, kdy proběhl na Vyšehradském hřbitově pohřeb ostatků Karla Hynka Máchy, k dalším možnostem manifestace „vybízela“ i různá výročí (upálení Mistra Jana Husa, bitva u Zborova). Protestní akce vyvrcholily na Němci zakázaný svátek – 28. října. Došlo k velkým demonstracím, při kterých po zásahu policejních složek umírá Václav Sedláček, zraněn je i student medicíny Jan Opletal, který zraněním později podlehl. Pohřeb Jana Opletala se stal manifestací českých studentů, proti kterým je také silně zakročeno. Výsledkem je o dva dny později – 17. listopadu 1939 – zavření vysokých škol na tři roky a množství zatčených studentů.⁶¹

Ale zpátky na Benešovsko, kde začíná být hospodářská situace velmi špatná již na jaře a to poté, co se do Prahy odváželo značné množství dobytka a v benešovském okrese vznikala deficit mléka, vajec, tuku, cukru a masa. Do toho se přidaly i zásobovací potíže. Navíc docházelo k náborům dělníků pro práci v Německu, které snižovaly počet ekonomicky aktivních obyvatel, projevující se hlavně v zemědělství.⁶²

Od 17. března působila v Benešově pobočka německé policie, jejímž velitelem se stal budoucí přednosta kladenského gestapa Harald Weismann.⁶³ Její obvod zahrnoval větší část dnešního benešovského okresu (Vlašimsko, Neveklovsko) a jižní část dnešního okresu Praha-Západ (Jílovsko, Říčansko). I přes poměrně velký územní obvod splňovala pouze funkci výkonného orgánu nadřízené úřadovny (nejprve Kolín, pak Praha) a definitivně byla k 1. září 1939 přesunuta do Kladna a Benešov s okolím začal od této doby spadat pod pravomoc gestapa v Táboře. V tomto krátkém přímém působení pracoval úřad velmi „pilně“, pátraje po židovských uprchlících a emigrantech, ale také po bývalých politických činnících a protiněmecky smýšlejících obyvatelích – „nepřátelích říše.“⁶⁴ Pomocí jí v tom byly zprávy od

⁵⁹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 124

⁶⁰ Tamtéž, s. 125.

⁶¹ DEJMEK, J. Československo, s. 312.

⁶² CHARVÁT, J. a kol. Podblanicko proti okupantům, s. 59.

⁶³ Tamtéž, s. 49.

⁶⁴ Tamtéž, s. 48.

úřadů a četnictva (důležité se staly například volební listiny), ale i informace od obyvatel. Jak později uvedl Weismann: „*nikde jinde tolik anonymních udání nepřicházelo jako v Benešově. ... vzhledem k množství jsme byli schopni zpracovat jenom nepatrnou část.*“ Toto množství přičítal v pozdějších výsleších hlavně osobním důvodům a mstám.⁶⁵ Na druhou stranu lze k dobru obyvatel okresu přičíst hlavně chování vůči židovským spoluobčanům. Jak uvádí literatura podle pramenů z Okresního úřadu ve Vlašimi, musel místní úřad konstatovat: „*že proti židům není zaujatě vystupováno, jelikož se jedná hlavně o židy – starousedlíky.*“⁶⁶

Mimo tyto „povinnosti“ muselo gestapo řešit i dva incidenty, které se odehrály v blízkosti Benešova. Ve Václavicích (asi 5 kilometrů od Benešova) došlo ještě během dubna k incidentu na místní zábavě. Dva podnapilí němečtí vojáci nejprve odmítli zaplatit vstupné a poté se začali chovat agresivně a pustili se do křížku s místními. Třináct zatčených místních obyvatel bylo tehdy ještě velmi rychle propuštěno, nejspíše z důvodu v té době časné situace po vyhlášení Protektorátu, kdy se německé úřady snažily vyvolat dojem mírumilovného soužití.⁶⁷

Druhý incident, který se stal o měsíc později v Domašíně (asi 15 kilometrů od Benešova), měl již o poznání tvrdší odezvu. Nastala obdobná situace jako ve Václavicích s tím rozdílem, že němečtí vojáci (opět značně podnapilí) začali střílet do stropu a do stolů a přitom zasáhli jednoho místního obyvatele – Antonína Jeřábka. Rozzuřený dav pak venku jednoho německého poddůstojníka zbil do krve. Odezva benešovského gestapa na sebe nenechala dlouho čekat a hned další den bylo zatčeno deset osob – většinou mladistvých – kteří byli podezřelí z útoku na německého vojáka. Vlašimský hejtman nad obcí Domašín vyhlásil mimořádný stav se zákazem vycházení v době od 19 do 5 hodin ráno. Jako rukojmí byli zatčeni čtyři bývalí členové zastupitelstva za KSČ, starosta obce a dalších deset místních občanů.⁶⁸ Hlavní podezřelí z útoku si pak museli počkat na rozsudek neuvěřitelného více než půl druhého roku do 31. ledna 1941, kdy byli až na pár výjimek (tři a jeden měsíc vězení) propuštěni. Během vazby zemřel František Rélich.⁶⁹

Pobočka benešovského gestapa ještě do konce války započne svoji obnovenou činnost, a to téměř po čtyřech letech. Od 15. března 1943 stojí v čele Karl Rotter. Za jeho vedení je místním

⁶⁵ CHARVÁT, J. a kol. Podblanicko proti okupantům, s. 50.

⁶⁶ Tamtéž, s. 68.

⁶⁷ Tamtéž, s. 56-57.

⁶⁸ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 7.

⁶⁹ Tamtéž, s. 8.

gestapem uvězněno (počet je dán také velkým územním obvodem – devět soudních okresů a území cvičiště SS) 294 osob. Od května 1944, za Rotterova nástupce Paula Feustela, se počet uvězněných osob přiblíží k sedmi stovkám.⁷⁰

⁷⁰ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II. (1943-1945), s. 5.

1. ŽIVOT V BENEŠOVĚ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

1.1. ZAČÁTEK DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Co se dělo po vpádu německých vojsk do Polska v Benešově, velmi dobře vypovídá svědectví Václava Blažka, místního starosty v letech 1937–1939,⁷¹ který je v první den druhé světové války zatčen a společně s dalšími významnými činiteli v chodu města uzavřen do budovy vojenského velitelství. Toto svědectví je uchováno v analyzované Pamětní knize.⁷² Německé gestapo sestavovalo seznamy potenciálních nepřátel říše už přes léto a nakonec souhrn čítal na Benešovsku asi 100 osob doplněných ještě o další v Praze.⁷³ Cílem akce Albrecht I. – na Benešovsku řízeného z ústředny pražského gestapa – bylo zajistit osoby, které by mohly vyvolávat neklid nebo organizovat protiněmeckou činnost. Do poloviny září 1939 gestapo zadrželo v celém Protektorátu okolo 2000 občanů, z nichž většinu gestapo odeslalo do koncentračních táborů v Dachau a Buchenwaldu, kde velká část útrapám věznění podlehla.⁷⁴

Blažek, který byl během této akce zatčený, v Pamětní knize uvádí, že bylo v Benešově celkem zatčeno 28 osob a dalších 18 osob v přilehlém okolí.⁷⁵ Co je přesně přilehlé okolí, Blažek nespecifikuje, můžeme se pouze domnívat, zda je to území o rozloze okresu, či například území dnešního ORP Benešov.⁷⁶ Podle Charváta byl počet zatčených ještě asi o desítku vyšší.⁷⁷ Ve vojenském velitelství byli věznění asi do 5 hodin odpoledne, kdy byli všichni naloženi na nákladní vozy a odvezeni do věznice na Pankráci, kde byli „o hladu ponecháni na holé podlaze až do rána“.⁷⁸

O tři dny později byli rozděleni do vězeňských cel po třech. Společně s ním byl na cele František Mareš a dr. Klouda. Ve čtvrtek, 7. září, jsou oba spoluvězni odvezeni do koncentračního tábora a Blažek, kvůli vysokému věku – 64 let – ponechán na Pankráci. Téhož dne je přemístěn do jiné cely, kde je vězněn společně s odborovým radou kanceláře prezidenta

⁷¹ BENEŠOV-CITY. Starostové města.

⁷² Pamětní kniha 1937–1948, s. 303.

⁷³ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 66.

⁷⁴ DEMEK, J. Československo, s. 308.

⁷⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 303.

⁷⁶ viz Příloha.

⁷⁷ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 66.

⁷⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 303.

republiky Dr. Františkem Patejdlem a kapitánem Nikodemem. V této cele zůstávají až do 14. listopadu 1939.⁷⁹

Po protestech studentů⁸⁰ potřebovali Němci vyklidit prostory pankrácké věznice, a proto Blažka společně se spoluvězni přesouvají do věznice na Karlově náměstí, kde jich „*osm hodí do špinavé cely 3 x 4 metry*“.⁸¹ Zde Blažek prožívá Vánoce i Nový rok. Na Nový rok se Blažkovi udělá špatně a skončí v bezvědomí. Ještě deset dní však zůstává na cele se svými spoluvězni. Až 10. ledna je převezen do vojenské nemocnice na Pankráci, kde zůstává až do 21. února a poté je propuštěn do domácího léčení. Celé vyprávění končí Blažek větou: „*Co všechno jsem kolem sebe viděl a slyšet psátí nemohu*“.⁸² Většina zatčených strávila ve vězení větší část, nebo celou druhou světovou válku a osm z benešovských rukojmích vězňů nepřežilo.^{83 84}

V Benešově a okolí při oslavách 28. října⁸⁵ dochází v roce 1939 k vylepování vlajek, objevují se letáky s protinacistickou tematikou. Charvát sice píše o „*největší zásluze komunistické odbojové složky*“, ale přisuzuje pravděpodobné vylepování vlajek (nekomunistické) složce pplk. Českého.⁸⁶ Vzhledem k nedostatku dalších informací (pamětní kniha se o tomto nezmiňuje) nelze určit podíl významnosti komunistických složek na Benešovsku během oslav 28. října. Přesto je samozřejmě možné, že společně s činností pplk. Českého opravdu patřili k největším strůjčům protinacistických projevů v Benešově a Vlašimi.⁸⁷

1.2. VYSÍDLOVÁNÍ OKOLNÍCH VESNIC

Mimo stěhování českého obyvatelstva ze Sudet, které probíhalo po zabrání této oblasti nacistickým Německem od konce září 1938, se stalo vysídlování obyvatel na západ od Benešova nejrozsáhlejší migrační operací, jakou Němci na našem území v době okupace provedli.⁸⁸ Postihlo území ohraničené na severu řekou Sázavou od jejího ústí do Vltavy až po Poříčí nad Sázavou, na východě státní silnice (dnes silnice 3 do Českých Budějovic) od Poříčí

⁷⁹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 303.

⁸⁰ viz výše.

⁸¹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 303

⁸² Tamtéž, s. 304.

⁸³ V pankrácké věznici zahynul Arnošt Frischmann, v Natzweileru Arnošt Furth, v Ravensbrucku Josef Porges a v Buchenwaldu pětice rukojmích: Karel Agulár, Oskar Baumgartl, Rudolf Blán, Karel Edelstein a Richard Friedman.

Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 304.

⁸⁴ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 66.

⁸⁵ Situace v Protektorátu viz výše.

⁸⁶ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 68.

⁸⁷ Tamtéž, s. 69.

⁸⁸ Tamtéž, s. 89-90.

do Olbramovic, na jihu železniční trať Olbramovice – Sedlčany a poté silnice ze Sedlčan na Příbram a na západě řeka Vltava.⁸⁹ Zde se totiž Němci rozhodli zřídit cvičiště zbraní SS, které vešlo do dějin pod pozdějším názvem SS-Truppenübungsplatz Böhmen.^{90 91} Na rozdíl od dalších vojenských cvičišť, která vznikala během okupace – Vyškov, Brdy, Milovice – kde se dá hovořit spíše o rozšiřování již stávajících objektů, které vznikaly za první republiky, tak v prostoru Benešovska jde o zřízení cvičiště v oblasti, ve které předtím žádné cvičiště nestálo. Zřízení cvičiště se dotkne téměř 30 tisíc obyvatel.⁹² 17 647 se musí vystěhovat, zbytek – asi 12 tisíc obyvatel – ve svých domovech zůstává a začíná pracovat pod správou cvičiště. Kapitulu zmiňuji z hlediska vlivu vysídlování na Benešov, kam se stěhují občané z vysídlených oblastí i z hlediska jakéhosi předstupně záboru, který mohl potkat i Benešov.

Na možnost vybudování cvičiště na Benešovsku – prvotní návrh pochází z roku 1939 – se názory předních činitelů okupační správy lišily. Například říšský protektor Konstantin von Neurath zastával negativní stanovisko. Zřízením cvičiště by vznikl jakýsi „stát ve státě“, do kterého by Neurath jako říšský protektor nemohl výrazně, jestli vůbec, zasahovat. Hovoříme o době, kdy probíhá boj o moc mezi protektorem a říšskými politiky a von Neurath nechtěl připustit, aby došlo k oslabení jeho moci. Von Neurath byl pro pozvolnou germanizaci a dále argumentoval svoje rozhodnutí také snahou udržet v Protektorátu klid. Bylo totiž v zájmu Říše, aby pracovní nasazení a morálka byly na co možná největší úrovni. V kontrastu Neurathových názorů stál Karl Hermann Frank, státní tajemník podporovaný Himmlerem i Heydrichem, který byl naopak pro rychlou a násilnou germanizaci, bez ohledu na možné politické a hospodářské důsledky.⁹³

Situace se změnila na začátku roku 1941, kdy se německá armáda začala připravovat na vpád do Sovětského svazu (nakonec 22. června 1941 – operace Barbarossa). S tím se pojí zvýšená potřeba výcviku vojenských kapacit pro oddíly SS. Aktuální kapacita výcvikové základny byla nedostačující⁹⁴ a propůjčení cvičišť od „konkurenčního“ Wehrmachtu také nepřicházelo v úvahu. Z těchto důvodů na začátku roku 1941 píše Himmler dopis říšskému ministru financí,

⁸⁹ ŠMERÁK, V. Ohlédnutí Almanach: 1942 – 2012, s. 49.

⁹⁰ Mapa viz Příloha.

⁹¹ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 90.

⁹² ŠMERÁK, V. Ohlédnutí, s. 18.

⁹³ KOS, P. Cvičiště Benešov, s. 14.

⁹⁴ Jednotky SS využívaly například cvičiště v Ostpoleni.

kde žádá o koupi území na západ od Benešova.⁹⁵ V reakci posílá von Neurath K. H. Frankovi dopis, kde uvádí, že rozhodnutí „*vysídlení hustě osídleného území považují [Neurath] za chybu*“.⁹⁶ S odchodem von Neuratha oficiálně na zdravotní dovolenou se změnilo i stanovisko nejvyšších představitelů. Po něm totiž do funkce zastupujícího říšského protektora nastupuje Reinhard Heydrich.⁹⁷

Po více jak ročních jednáních posílá Himmler K. H. Frankovi telegram: „*Cvičiště Benešov připravit do 20. 3. 1942.*“⁹⁸ V této době se šíří oblastí, která se má stát terčem první etapy vystěhování – Neveklovskem – zprávy o tom, že obyvatelé budou muset opustit své domovy. Dobrou informovanost obyvatel dosvědčuje i ilegální leták z dílny Ústředního národně revolučního výboru Benešov: „*Občané! Nacističtí okupanti vztahují opět nad vámi a vaším majetkem drápy. Území o rozloze 45 tisíc ha má být uloupeno a obyvatelstvo násilně vystěhováno...*“ Na druhé straně letáku se nacházel plánec s oblastí, která má být vystěhována.⁹⁹ ¹⁰⁰ Pamětní kniha se o letáku nezmiňuje, naopak informace o něm najdeme jak v publikaci Petra Kose,¹⁰¹ tak i v *Podblanicu proti okupantům*. Někteří obyvatelé, zneklidnění touto situací, se rozhodli podniknout cestu do Prahy a zde se dotazovali členů protektorátní vlády (Richard Bienert, Adolf Hrubý či Emanuel Moravec), zda dojde skutečně k vystěhování. Nejenže členové vlády neměli o chystaném vystěhování žádné informace, Emanuel Moravec tyto zprávy označil za absurdní, s cílem poškodit vztahy mezi Čechy a Němci.¹⁰² Přes Moravcovu „prozíravost“ došlo hned o měsíc později k vydání vyhlášky, která nařizovala obyvatelům obcí v soudním okrese Neveklov: Blaženice, Dalešice, Jablonná, Krňany, Loutí, Maskovice, Měřín, Nebřich, Nedvězí, Rabyně, Teletín, Tuchyně, Vensov, Větrov a Vysoký Újezd, se vystěhovat do 15. září 1942.¹⁰³ V červnu přibýly podle další vyhlášky i některé jiné obce (např. Lešany, Podělusy).¹⁰⁴

⁹⁵ KOS, P. Cvičiště, s. 14.

⁹⁶ Tamtéž, s. 15.

⁹⁷ DEMEK, J. Československo, s. 302.

⁹⁸ KOS, P. Cvičiště, s. 16.

⁹⁹ viz Příloha.

¹⁰⁰ CHARVÁT, J. Podblanicu, s. 84-85.

¹⁰¹ KOS, P. Cvičiště.

¹⁰² CHARVÁT, J. Podblanicu, s. 94.

¹⁰³ Viz příloha.

¹⁰⁴ ŠMERÁK, V. Ohlédnutí, s. 49.

V první etapě vystěhování si vysídlení občané mohli odnést tzv. mrtvý i živý inventář (vše co měli). V dalších etapách už tuto možnost obyvatelé nedostali.¹⁰⁵ Každý si ale, jak uvádí pamětníci, musel zajistit stěhování sám.¹⁰⁶ Bylo jim zakázáno se stěhovat do některých obcí neveklovského, benešovského a votického soudního okresu s výjimkou Týnce nad Sázavou a Třebsína (např. Bukovany, Václavice, Úročnice, Tisem, Tvoršovice, Jírovice, Suchodl, Vrchotovy Janovice atd.). Tím jakoby se už předznamenávaly další vlny vystěhování, které na sebe nenechávaly dlouho čekat.¹⁰⁷

Druhá etapa vystěhování probíhala do 1. dubna 1943 a týkala se například Netvořic, Bukovan, Chlístova, Václavic, Úročnice, Vatěkova. V třetí etapě se museli vystěhovat do konce roku 1943 obyvatelé např. Nahorub, Břevnice, Strážovic, Jírovic, Kožlí, Nesvačil nebo Pomněnic. Vyhláška o vystěhování tzv. IV. etapy byla vydána později, než ta informující o III. etapě, přesto měli obyvatelé méně času a museli se vystěhovat k poslednímu říjnu 1943. Obyvatelé vesnic postižených vysídlením v rámci páté etapy museli opustit své domovy do 1. dubna 1944.

1.3. PROMĚNA MĚSTA POD TLAKEM OKUPAČNÍ MOCI OČIMA PAMĚTNÍ KNIHY

Od března 1942 byl i Benešov postupně obsazován stále se rozrůstající posádkou zbraní SS.¹⁰⁸ Obecná a měšťanská škola chlapecká sloužící svému účelu i přes přechodné zabrání o rok dříve německou armádou se v následujících letech stala nemocnicí. Učitele nahradili lékaři a sestry, prostředí tříd, kreslírny a další učebny teď sloužily jako nemocniční lůžka, operační sály či zubařská a interní lékárna.¹⁰⁹ V učňovské škole byly nejprve v roce 1939 zabrány provizorně pro potřeby německých úředníků dvě třídy, koncem školního roku 1941–1942 pak byly obsazeny prostory jednotkami SS už nadobro a zůstaly v držení vojenské správy až do útěku německých vojsk, den před osvobozením Benešova jednotkami Rudé armády.¹¹⁰ Zabírány byly dále kasárny či piaristická kolej. Velký zájem byl, k pochopitelné nevoli a strachu obyvatelstva, projevován i o rodinné domky, vily a byty. Nahodilé zabrání staveb napříč městem bylo posléze nahrazeno koordinovaným zabíráním celých bloků, čtvrtí a částí Benešova. Počáteční plán na

¹⁰⁵ ŠMERÁK, V. Ohlédnutí, s. 49.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 51.

¹⁰⁷ KOS, P. Cvičiště, s. 27.

¹⁰⁸ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 185.

¹⁰⁹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 110.

¹¹⁰ Tamtéž, 124.

získání části na východ od benešovského nádraží byl později upraven. Přesto v rukou správy SS skončilo na 90 domů – Zouzal čísla čerpá z dokumentů o zřizování cvičiště.¹¹¹

Ve městě zavládlo ze situace, která nastala, zděšení. Nikdo si nemohl být jistý, zda další den s požadavkem vystěhování nezazvoní jednotky SS u jeho domu. K dispozici měli obyvatelé informace o vystěhování obcí na západ od Benešova a městem se začaly šířit zprávy o podobném osudu, který má potkat i Benešov.¹¹² Kvůli značnému zneklidnění obyvatelstva vyjednal benešovský hejtmán s velitelem cvičiště dohodu, ve které vojenská správa předem označila budovy, na které si bude činit nárok. Skutečnost však probíhala jinak a i když ne v takové míře jako předtím, tak pro ubytování důstojníků SS, pokračovalo zabírání rodinných obydlí až do konce války.¹¹³ V roce 1943 a 1944 jich zabrala vojenská správa SS nejvíce. Celkem se podíl vyvlastněných domů v Benešově zastavil na čísle 136. Pozemků bylo vyvlastněno v průběhu druhé světové války 226. Po květnové revoluci byl v následujících dvou letech majetek vrácen původním majitelům.¹¹⁴

I přes tyto problémy se zachovalo benešovské obyvatelstvo v mnoha případech velkoryse. Benešovem, jako jedním z měst na železniční trati na Prahu, už v roce 1944 a na začátku roku 1945 projížděla řada „transportů smrti“. Na benešovském hřbitově je také pohřbena řada bezejmenných obětí, které tyto transporty nepřežily. V lednu 1945 tudy projížděl transport s holandskými vězni, kteří při krátké zastávce v Benešově vyskákali z vlaků a zaplnili většinu ulic přiléhajícím k nádraží. Benešovští občané bez ohledu na případné nebezpečí podali Holanďanům pomocnou ruku a dali jim vše, co potřebovali – jídlo, peníze i potravinové lístky. Jako projev vděčnosti zaslal po válce pan Klootwijk z Dordrechtu děkovný dopis, který je ocitován v pamětní knize.^{115 116}

1.4. HEYDRICHIÁDA V BENEŠOVĚ

Zpráva o atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se 27. května 1942 rozšířila Protektorátem velmi rychle. Nejprve v Praze a pak v celém Protektorátu je vyhlášen výjimečný stav. Je rozhlášeno, že případná jakákoliv souvislost s atentátem

¹¹¹ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 185.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž, s. 186.

¹¹⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 127.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 127.

¹¹⁶ viz Příloha.

(podpora nebo přechovávání atentátníků) je zločin, který se trestá popravou nejen jedince, ale i jeho rodiny. První popravy, jako odezva na operaci Anthropoid, na sebe nenechají dlouho čekat. Mezi popravenými byl i Vladislav Vančura, který je spjat s Benešovem hlavně gymnaziálními léty, která zde prožil, ale i románem *Pekař Jan Marhoul*, který dějem zasadil právě do Benešova.¹¹⁷

Mezitím probíhá na městském úřadě propagandistická akce, kdy jsou ve smutečné vystrojené místnosti umístěny kondolenční archy, ve kterých obyvatelé svým podpisem vyjadřovali svůj „nesouhlas“ s atentátem. Mimo to museli občané potvrdit městskému strážníkovi, který mezitím obcházel město s fotografií předmětů použitých při atentátu, že žádný z předmětů nikdy neviděli. To vše v době, kdy je Reyhard Heydrich po smrti, a kdy se vlna perzekuce proti českému obyvatelstvu stupňuje. 20. června je zatčena trojice místních – Fulín, Fuksa a Mayer – kteří jsou následně převezeni do tábořské věznice.¹¹⁸ Po několika dnech relativního klidu pokračovali další zatčení (Prokúpek, Hájek, Farka, Činátl, Otava a Steindler).¹¹⁹ Vlna neklidu prošla městem a obyvatelé se sami sebe museli ptát: *„Jaký osud čeká těch devět vězňů... Znamená, že každý vězeň je rukojmí za 1000 obyvatel¹²⁰ města? Je provedený výběr náhodný, nebo výsledek záměrné přípravy. Potvrdí se teze s rukojmími, nebo bude odvetná akce tvrdší, jak tvrdil Emanuel Moravec?“¹²¹* Julius Mayer se stal jediným, kterého německé gestapo propustilo. Zbývajících osm zatčených (Fulín, Fuksa, Prokúpek, Hájek, Farka, Činátl, Otava a Steindler) bylo devět dní po zatčení, 29. června 1942, popraveno.

Je nutno zmínit i desátou benešovskou oběť „postheydrichovského“ teroru, kterým se stal bývalý benešovský student a rodák, který v posledním roce žil v Praze, Zdeněk Zíka. Ten popraven sice nebyl, jeho velmi rozmanitý život – skládal mj. básně, miloval literaturu a po okupaci působil v organizaci, která sdružovala studenty a která se podílela na přípravě a rozšiřování protinacistických tiskovin – skončil stejně tragicky jako osmi výše zmiňovaných.

¹¹⁷ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 20.

¹¹⁸ Svědectví Juliuse Mayera pak poskytne lepší představu, v jaké cele museli vězni pobývat. Ta byla podle něho 5 metrů dlouhá a asi 3 metry široká a ve které se městnalo 21 vězňů. Takovému počtu uvězněných sloužily pouze dvě pryčny se slámníkem, dvě deky, záchod a nádoba s vodou. Stalo se tak zvykem, že starší obývali v noci slámníky, zatím co jejich mladší „sousedé“ spali na zemi. Zda Tywoniak čerpal z vyprávění svědků, z nějakých pamětí, či přímo od Mayera mi není známo.

TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 22.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 21.

¹²⁰ Benešov měl v té době asi 10 tisíc obyvatel.

¹²¹ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 21.

Zahynul 17. února 1943 jako politický vězeň v koncentračním táboře v Osvětimi.¹²² Jak poznamenal Jiří Tywoniak ve své publikaci: „Benešov v něm ztratil obětavého kulturního pracovníka, hrdinu, který se nechtěl smířit s útlakem a v boji se silným nepřítelem riskoval to nejcennější, svůj život.“¹²³

1.5. ŠKOLSTVÍ V BENEŠOVĚ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY OČIMA PAMĚTNÍ KNIHY

Školství v Benešově se věnuje krátce ve své publikaci Tomáš Zouzal (v kapitole zaměřené na obsazování budov v Benešově),¹²⁴ jinak však je tato oblast literaturou opomíjena. Vzhledem k množství i dalších zdrojů – školních kronik – které však pro tuto práci neposkytují relevantní informace, je možný výzkum i v této – velmi zajímavé – oblasti. Specifikum města, které zapříčinila přítomnost jednotek SS, se promítlo i ve školství. Benešovští žáci se totiž museli vypořádat nejen s nástrahami výuky, hlavně však se stísněnými prostory, které museli s žáky z celého okolí, po zabrání školních budov, sdílet.

Jak je uvedeno výše, budovy většiny škol v Benešově sloužily po roce 1942 výhradně pro účely vojenské správy. Žáci ze zabraných škol měli, alespoň v omezené míře, možnost se vzdělávat i nadále. Jednotkami SS (prozatím) neobsazené gymnázium však muselo pojmout až na 1700 žáků. Mimo „domácí“ studenty gymnázia, zde absolvovali výuku i žáci školy rodinné (pro ženská povolání), zemědělské a učňovské.¹²⁵ Pro enormní počet studentů nemělo již k dispozici gymnázium dvě třídy a tělocvičnu, zabrané hned v úvodních dnech okupace – 19. a 20. března – německou armádou.¹²⁶

Učitelé gymnázia dostali 18. června 1943 nařízení předčasně ukončit školní rok a budova gymnázia byla zabráná jednotkami SS. Majetek a sbírky byly alespoň protazím devastujícího řádění vojáků ušetřeny a 27. září, po vymalování a vyčištění budovy, se opět začalo s výukou. Školní rok 1943–44 v budově gymnázia nejenže pozdě začal, ale velmi předčasně i skončil. Znenadání totiž přišlo 3. listopadu nařízení o urychleném vyklizení budovy. Jak se ukázalo,

¹²² TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 23.

¹²³ Tamtéž, s. 24.

¹²⁴ více ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 184–189.

¹²⁵ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 186.

¹²⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 127.

bylo to také naposledy, co se v těchto prostorách do konce války vyučovalo. Budova měla být vyklizena do večera.¹²⁷

Jak praví Pamětní kniha: na rozdíl od zabrání v červnu již nebylo povoleno ponechání nábytku a sbírek v tomu vyhrazených prostorách.¹²⁸ V dešti tak učitelé stěhovali věci do židovské synagogy, městské knihovny, městské elektrárny a městského úřadu. Velmi cenná sbírka učebních pomůcek chemie a fyziky musela zůstat na rozkaz velitelství SS na místě a později sloužila k vyučování na dělostřelecké škole SS. *„Nejhůře to dopadlo s věcmi, které nebyly zavčas odneseny... Bylo pak možno shlédnout obrázek, kterak skupina německých vojáků řeže lavice a jiný školní nábytek a připravuje si večerní topení, používajíc na zátop knih z ústavních knihoven.“*¹²⁹

Od 9. listopadu se začalo učit souhrnně učit ve školní budově na benešovském Karlově, která musela pojmout všechny žáky z Benešova. V té době byla totiž jedinou fungující a nezabranou školní budovou v Benešově. Nakonec se ani jí nevyhнул stejný osud a v Benešově byla zabráná pro účely SS i poslední školní budova. Karlov byl ale zabrán až dva měsíce před koncem války, v březnu 1945 – pro německé uprchlíky ze Slezska. Vyučování v Benešově tak přestalo na dva měsíce úplně. Aby žáci mohli alespoň v omezené míře pracovat na svém vzdělávání, byly jim jednou za týden zadávány domácí úlohy.¹³⁰

Po útěku Němců 8. a 9. května byla budova gymnázia nalezena v hrozném stavu.¹³¹ *„Na podlahách vrstvy nečistot, stropy promočené vodou z ucpaných záchodů, mnoho oken vytlučeno.. Ještě hůře než budova dopadly sbírky učebních pomůcek. Ze sbírky fyzikální odvezeno nebo poškozeno aspoň 400 předmětů /zvláště optické přístroje/ v ceně 100 000 Kčs, ze sbírek chemických 200 předmětů v ceně 23 000 Kčs. Škody se projeví i na sbírce zeměpisné a dějepisné. Skoro 1 000 předmětů a škoda za 70 000 Kčs. Knihovna dopadla ze všeho nejhůře a to jak žákovská, tak učitelská. „Z knihovny učitelské bylo poškozeno na 3000 knih v celkové škodě 300 000 Kčs, z knihovny žákovské 2000 knih v ceně 150 000 Kčs.“* Celkové škody na majetku a budově byly vyčísleny na 1 milion předmnichovských korun.¹³²

¹²⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 128

¹²⁸ Tamtéž, s. 129.

¹²⁹ Tamtéž, s. 128.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ viz Příloha.

¹³² Pamětní kniha 1937–1948, s. 127.

Mimo časté přesouvání vyučování do jiných – dosud nezavřených zařízení – se museli žáci vypořádat i s dalšími překážkami, které jim v průběhu druhé světové války znesnadňovaly studium. Docházelo k zotřování přijímacích zkoušek a semestrálních klasifikací, redukci tříd.¹³³ Pro srovnání jsou k dispozici údaje počtu žáků v roce 1939 a 1945 v místním gymnáziu. 1. března 1939 bylo na gymnáziu Benešov v 18 třídách zapsáno na 707 žáků, které vyučovalo 30 profesorů a tři výpomocní učitelé. O šest let později, 1. května 1945 se, v té době již na Karlově, učilo 297 žáků. O vyučování se starala pouze polovina profesorů a tři výpomocní učitelé. Docházelo i k redukci hodin českého a francouzského jazyka, hlavně ve prospěch němčiny. Na německý jazyk byly přidávány čím dál větší požadavky a postupem času se stala vlastně hlavním vyučovacím předmětem. Více se dbalo na německou říši i v dějepise, v zeměpise a občanské výuce. Bagatelizována byla česká a francouzská literární tvorba. *„Učební látka ve věcných naukách, jakožto v jazyce českém a francouzském byla stále více a více oklešťována a restringována, naproti tomu bylo němčině přidáváno vyučovacích hodin, učivo v ní rozšiřováno, požadavky zvyšovány, takže se stala vlastně hlavním předmětem. Přestala být vydávána i tištěná zpráva o ústavu (gymnáziu).“*¹³⁴

Persekuce se nevyhnuly ani profesorskému sboru. Prvním zatčeným se stal Jaroslav Obdržálek, náčelník místní skautské organizace.¹³⁵ Po měsíci a půl věznění byl Obdržálek potrestán přesunem do jiného ústavu – Litomyšle. *„Krvavou obětí nacistické hrůzovlády se stal zatímní správce ústavu, vynikající pedagog, prof. Josef Farka“*¹³⁶. Ten byl ke konci června 1942 náhle zatčen a po přesunu do Tábora byl 2. září zastřelen. Němci se ani neobtěžovali vysvětlit důvod popravky, který nebyl znám ani veřejnosti, ani ústavu a nebyl vysvětlen ani nejbližší rodině. Často docházelo k přesunům profesorů do jiného ústavu (Vlašimi, Týnce nad Sázavou), nebo krátkému věznění a následnému propuštění.¹³⁷

¹³³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 129

¹³⁴ Tamtéž, s. 130.

¹³⁵ Skautská organizace byla po zatčení profesora Obdržálka rozpuštěna.

¹³⁶ Josef Farka se narodil v roce 1887 v Kojčicích u Pelhřimova. V Benešově působil od roku 1916, jako ředitel gymnázia od 1. dubna 1941 do 27. června 1942.

Pamětní kniha 1937–1948, s. 131.

¹³⁷ Výjimku tvoří prof. Jaroslav Korselt, který byl po zatčení odvezen do věznice na pražské Pankráci a odsouzen k pěti letům vězení.

Pamětní kniha 1937–1948, s. 131

2. ODBOJOVÁ ČINNOST V BENEŠOVĚ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

V Benešově, jak je zmíněno v úvodu, provádělo protinacistickou činnost vícero skupin.

Pamětní kniha se věnuje hlavně organizaci okolo Karla Voleveckého a částečně organizaci Ludvíka Českého a Josefa Průši. Informace ke komunistickému odboji či odbojové organizaci místních učitelů čerpám z regionální literatury.

2.1. ILEGÁLNÍ VOJENSKÁ ORGANIZACE PODPLUKOVNÍKA LUDVÍKA ČESKÉHO A MAJORA JOSEFA PRŮŠI ZA OKUPACE

Literatura¹³⁸ se o této organizaci zmiňuje jen velmi povrchně a zmiňuje pouze hlavní aktéry. Přesto jsou podle mého soudu informace důležité a mohou sloužit jako podklad pro další podrobnější výzkum vývoje odbojové činnosti bezprostředně po vypuknutí druhé světové války.

Major armádní pěchoty Josef Průša a podplukovník pěchoty Ludvík Český ihned po 15. březnu 1939 začali organizovat ilegální vojenskou organizaci. Oba měli pro organizaci výborné předpoklady, protože jako aktivní důstojníci znali početní stavy jak záložního, tak aktivního mužstva a důstojnictva, což jim v počátku velmi usnadnilo utvoření ilegální vojenské organizace. Kronikář a kapitán v záloze Hvězda píše v analyzované pamětní knize o tom, jak jej „v květnu, nebo červnu 1939 pozval pplk. Český k sobě do bytu.¹³⁹ ... Seděli jsme proti sobě a brzy po všeobecných otázkách ohledně zdraví práce apod. přešel pplk. Český rovnou k věci... Hovořili jsme o tom, jak je třeba budovat morálku československého lidu, udržovat naději na osvobození. Český zdůraznil nutnost vytvořit organizaci, která by shromažďovala materiál válečně důležitý, prováděla válečnou činnost a soustřeďovala schopné, věrné a naprosto spolehlivé osoby, které by mohly provést v každé chvíli vojensky důležité úkoly...¹⁴⁰ Mimo vojenské působení u stejného pluku pojilo Hvězdu i Českého přátelství. Český si byl vědom, že vojenské zkušenosti a spolehlivost budou potřeba a proto nabídl Hvězdovi možnost „pracovati a bojovati za spravedlivou věc.“¹⁴¹

¹³⁸ CHARVÁT, J. Podblanicko. TYWONIAK, J. Benešovsko v době okupace I.

¹³⁹ Pamětní kniha města Benešov 1937 - 1948, s. 262.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 263.

¹⁴¹ Tamtéž.

[(Hvězda) „*Radostně jsem přitakal... Poté, co jsem složil do jeho rukou slib věrnosti vlasti a přísahu přísné mlčenlivosti, jsme si podali ruce a objali se slzami v očích v plném přesvědčení spravedlivého boje za svobodu vlasti.*“ Hned na tomto setkání sestavili body zpravodajské činnosti, které se skládaly z pozorování obyvatelstva, jeho reakce na nařízení protektorátní úřadů a reakce na zprávy zahraničního rozhlasu. Dále se zaměřovali na rozmnožování a rozšiřování letáků a na sbírání informací všeho rázu. Mimo už v této době počítal Český (podle Hvězdy) s Hvězdou na pozici velitele roty. Hvězda také upozorňuje na skutečnost, že byl přímo podřízený pplk. Českému, Josef Průša plnil svoje úkoly a i on měl podřízené spolupracovníky. Spolupráce se nesla pochopitelně v duchu utajených setkávání, kdy pplk. Český přímo Hvězdu nabádá, aby s ním či majorem Průšou omezil na veřejnosti kontakt na minimum.¹⁴²

Mimo Hvězdy a Průši s Českým byli v organizaci i tito muži: Dimitrij Balka,¹⁴³ Jan Pfeifer, Josef Hasenkopf, Jaroslav Svoboda a Karel Ziegler.¹⁴⁴ Organizace začala svoje úkoly plnit velmi pilně a skupina se začala slibně rozvíjet. Díky zpravodajské činnosti bylo získáno velké množství důležitých informací. Hvězda uvádí, že „*bylo známo téměř vše o síle německé moci v Benešově a jeho okolí.*“¹⁴⁵

„*Bohužel krutý osud nedopřál zdárně pokračovati v práci.*“ Toto výstižné hodnocení má jedinou příčinu. 14. února 1940 byli pplk. Český a major Průša zatčeni.^{146 147}

V této souvislosti sluší uvést ještě jméno další ilegální organizace, která byla od roku 1939 budována a prováděla protiněmeckou činnost na území celého Protektorátu a zatčení některých jejích čelních představitelů předznamenalo zánik organizace Průši a Českého. Zmíněná organizace se jmenovala Obrana Národa (dále jen ON) a na Neveklovsku, Sedlčansku, Vlašimsku a Benešovsku byl pověřen prováděním úkolů Český a Průša.¹⁴⁸ ON vnikla jako „*podzemní armáda*“ s cílem vytvořit jednotky, které by byly v případě povstání proti německé okupaci k dispozici pro doplnění vojenských stavů. V čele stál v prvních letech generál Josef Bílý, který je zatčen na podzim 1940.¹⁴⁹ Důležité, pro skupinu Průši a Českého, je to, že mimo

¹⁴² Pamětní kniha 1937–1948, s. 264.

¹⁴³ viz Benešovští učitelé, kteří bojem za svobodu zaplatili životem.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 266.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 267.

¹⁴⁶ viz Osoby spjaté s Benešovem.

¹⁴⁷ Pamětní kniha města Benešov 1937 - 1948, s. 267.

¹⁴⁸ Pamětní kniha 1937 - 1948, s. 267.

¹⁴⁹ DEMEK, J. Československo, s. 314.

další, stáli v užším čele ON i generál Kravák a plk. Hůlka.¹⁵⁰ Hvězda si není jistý, ale činnost se podle něj měla zaměřovat na obstarávání zbraní, zpravodajskou a informační činnost a organizací 2–3 praporů.¹⁵¹ Těsně před Vánoci 1939 došlo v Praze k zatýkání vedoucích činitelů Obrany Národa – tím se omezila činnost i Průši a Českého.¹⁵² V návaznosti na tyto zatčení docházelo k zatýkání v únoru následujícího roku i na Benešovsku. Podle informací Hvězdy, které zjistil od manželky Ludvíka Českého, v důsledku neopatrnosti jednoho z vyšších důstojníků – mělo jít o plk. Hůlku. Tyto informace prezentuje, nezávisle na Pamětní knize, literatura¹⁵³ jako správné. Z Hůlkových poznámek se gestapo dozvědělo i o tajné skrýši zbraní v Černém lese (kousek za Benešovem) a také o členech benešovské buňky.¹⁵⁴

Po rozpuštění armády byli někteří důstojníci přiděleni, jako tiskoví referenti (měli provádět tiskovou cenzuru), k jednotlivým úřadům. K benešovskému byl přiložen Miroslav Stehlík. Většina z těchto tiskových referentů (mezi nimi i Stehlík) ale patřila k odbojové skupině pod velením ministerského rady Zdeňka Schmoranze z tiskového odboru ministerského předsednictva (Schmoranzova skupina tiskových referentů). Úkolem těchto referentů bylo dodávání tajných informací. V Benešově nebylo přímých informací o způsobu vyzrazení této skupiny. Hvězda má informace pouze z doslechu, že došlo k prozrazení přímo v kanceláři Schmoranze. Skupina je vyzrazena již v srpnu 1939 a Miroslav Stehlík 24. srpna zatčen. Ve vězení nakonec zemře o tři roky později, 21. října 1942.¹⁵⁵ O Miroslavu Stehlíkovi více podrobně píše Jiří Tywoniak, který ve své publikaci uvádí, že Stehlík byl zatčen přímo v benešovské kanceláři. Otec tří dětí je odsouzen ke třem letům vězení, ale umírá před propuštěním v Budyšíně.¹⁵⁶ Na závěr bych si dovoluji do práce vložit i krátké medailonky obou hlavních činitelů odboje: Josefa Průši a Ludvíka Českého.

JOSEF PRŮŠA

Josef Průša se narodil 4. prosince 1896. Za první světové války vstoupil do ruských legií – bojoval u Zborova či Bachmače. V roce 1937 byl povýšen in memoriam na podplukovníka. „Průša byl nejagilnějším spolupracovníkem Českého“ píše o něm jeden ze členů ilegální

¹⁵⁰ Pamětní kniha 1937 - 1948, s. 271.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 272.

¹⁵² Tamtéž, s. 275.

¹⁵³ Např. TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I.

¹⁵⁴ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 275.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 277.

¹⁵⁶ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I, s. 12.

odbojové skupiny Jan Pfeifer. Vyzdvihuje je i jeho velké množství kontaktů, které se nacházely na četnických stanicích, poštách, nádražích.

Před Vánocemi 1939 došlo při pokusu o překročení Karpat k zatčení generála Kraváka, velitele odbojové skupiny pro jihozápadní Čechy.¹⁵⁷ Ze zápisů dalšího zatčeného plukovního generála Hůlky zjistilo gestapo tajnou skrýš střelných zbraní a ručních granátů v oboře Černý les (asi 1 km východně od Benešova). Tak se dostalo na stopu skupiny plukovníka Ludvíka Českého a majora Josefa Průši. Oba byli zatčeni 14. února. Přes krutost výslechů oba muži nikoho neprozradili. Mimo Českého a Průši byl zatčen i Jan Pfeifer, nebo ředitel Živnostenské banky Josef Ulbrecht.¹⁵⁸ Jak uvádí Pamětní kniha, „*Náš podplukovník Ludvík Český a major Josef Průša zůstanou na věčné časy na čestném místě v řadách mučedníků a hrdinů našeho II. odboje.*“^{159 160}

LUDVÍK ČESKÝ

Plukovník Ludvík Český byl po zatčení 14. února 1940 dopraven na Kladno, pak na Pankrác, do Terezína a nakonec Plotzensee – kousek od Berlína. Odsouzen byl pro velezradu německé říši k trestu smrti. Další popis jsem si vypůjčil od jeho spolupracovníka Hvězdy, který ho líčí jako [„*velkého hrdinu, bojovníka, který nezradil žádného ze své skupiny. Psával domů řídké dopisy, vlastně jen malá sdělení na předepsaných německých tiskopisech. On, který německy nikdy neuměl.*“ postěžoval si Hvězda.¹⁶¹ Oznámení o rozsudku smrti dostal 10. dubna 1943, o měsíc později, 10. května byl popraven.^{162 163}

2.2. KAREL VOLEVECKÝ A JEHO ILEGÁLNÍ ČINNOST

Počátek činnosti Karla Voleveckého je opět v literatuře zmíněn velmi letmo bez detailů s funkcí informovat, že zde Karel Volevecký odbojovou činnost ze začátku války podnikal. S dalšími léty války roste i množství informací, které se můžeme o tomto odboji dočíst i v literatuře.

¹⁵⁷ viz výše

¹⁵⁸ Pamětní kniha města 1937–1948, s. 270.

¹⁵⁹ Foto viz Příloha.

¹⁶⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 271.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 267.

¹⁶² Foto viz Příloha

¹⁶³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 268.

Podrobně je například zpracován rok 1945 v publikaci Jiřího Tywoniaka,¹⁶⁴ který v informacích ohledně Benešova uvádí jako zdroj Pamětní knihu.

V návaznosti na 15. březen 1939 započali pracovat zpravodajští důstojníci Ministerstva obrany ve zpravodajství vůči Německu. Pracováno bylo podle pokynů hlavního štábu, který den předtím odletěl do Anglie. Téma je v pamětní knize zpracováno Karlem Voleveckým, který většinu příspěvku píše v první osobě. Nakolik přesné jsou údaje, které Volevecký uvádí, je velmi těžké říci, přesto jsem vyvracující zdroje nenašel a Voleveckého interpretace, i když někdy v zdrženlivější formě, přejímá i dostupná literatura.¹⁶⁵ Přesto tento zápis tvoří klíčový pramen pro poznání odbojové činnosti na Benešovsku během druhé světové války. *„Pracoval jsem [Volevecký] jako ofenzivní zpravodajský orgán MNO – hlavního štáb – 2. oddělení – nejdříve ve skupině podplukovníka Houšky... v červnu 1939 jsem byl přiřazen k okresnímu úřadu v Benešově prostřednictvím podplukovníků Stumpla a Longy.“*¹⁶⁶

Od března 1939 je Volevecký převeden na okresní úřad do Benešova a mapuje ve svém rodném kraji, poblíž Benešova, Votic a Tábora, situaci ohledně množství jednotek odboje. Svoji síť spolupracovníků nadále rozšiřuje, a to i na území celého Protektorátu. Nejprve je zřízena síť Benešov – Tábor – Jindřichův Hradec – Plzeň a poté se pole působení (podle Voleveckého) rozšíří až na území Slovenska, Rakouska a Bavorska. V benešovském prostoru plnil svoje úkoly již v roce 1939, Josef Veselka, který dodával v následujících letech zprávy a dokumenty o německých vojenských transportech v Čechách. Dodával plány muničních skladů či rafinérií. Dále zde působil Josef Dráb, o kterém v pamětní knize společně s jeho jmenovcem, také Josefem, Veselkou, Karel Volevecký napsal: *„Mimo plzeňskou skupinu, Josef Dráb a Josef Veselka byli jedni z nejodvážnějších spolupracovníků. Nebylo úkolu, který by nebyli ochotni splnit i za okolností sebe nebezpečnějších. Velmi často bylo nutné je s ohledem na osobní bezpečnost jich elánu zdržovati. V Benešově se nacházeli i další hrdinové, o kterých Volevecký přímo nenapsal pochvalný odstavec, ale z písemného projevu je vidět, že si jejich práce vážil a uznával je. Václav Tuháček měl za úkol dodávat zprávy o politické a vojenské situaci v prostoru Benešov – Vlašim a o zásobovací situaci v tomto prostoru. Mimo tyto tři se mohl*

¹⁶⁴ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II.

¹⁶⁵ Např. CHARVÁT J. Podblanicko proti okupantům.

¹⁶⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 149.

Volevecký spoľehnout i na Drahomíra Jiráska, Jana Linharta, Jaroslav Reitingera a Marii Sulkovou, kteří postupovali podle vedení pplk. Ludvíka Českého a majora Průši.¹⁶⁷

Každý ze spolupracovníků získával pro sebe další a další občany a odbojová síť se tak neustále rozrůstala. Benešovská zpravodajská síť se sice nemohla pyšnit počtem například plzeňské, kde se spolupracovníci odboje nacházeli ve Škodovce, na ředitelství drah a dalších významných místech. Přesto byla síť velmi hustá a zahrnovala zpravodaje v průmyslových závodech v Týnci nad Sázavou či Vlašimi¹⁶⁸, ve státních drahách, skladech a dalších důležitých objektech.¹⁶⁹

Od roku 1943 se stává cílem Voleveckého skupiny nově zřízený SS – Truppenübungsplatz Böhmen /viz výše). Velmi pomáhala stále se rozrůstající síť spolupracovníků – hlavně na významných místech u jednotek SS (kancelář atd.).¹⁷⁰ Blízká přítomnost nacistů sebou nese obrovské riziko prozrazení, ale zase poskytuje ty nejlepší informace, a jak se také říká: „pod lampou je největší tma.“ Vzhledem k tomu, že informátoři na těchto pozicích prozrazení nebyli, toto krásné přísloví zde platilo.

Začínají se připravovat plány na sabotážní práce v prostoru cvičiště, přepady a i zmocnění se cvičiště a města. K tomu bylo ale zapotřebí několika faktorů. Velmi početný stav jednotek SS bylo potřeba zredukovat. Proto bylo nutné většinové, nebo alespoň částečné převelení na frontu a snížení tak početních stavů. Pro odbojáře příznivý vývoj hlásila východní fronta. Po bitvě u Stalingradu a kapitulaci Paulusovi armády a německé porážce u Tobruku, dochází k protiofenzivě Rudé Armády, která se v roce 1944 již nacházela na polském území.¹⁷¹ Druhým důležitým bodem, bez kterého k útoku na cvičiště nemohlo dojít, bylo shození zbraní sovětskými nebo americkými letadly do zdejšího prostoru. Pro obsazení cvičiště bylo počítáno s aktivními a záložními důstojníky jako veliteli a bývalými vojáky. Zbraně (hlavně kulometry) a náboje měly být získány z blízké Vlašimi, ze zbrojařského závodu Sellier & Bellot. K zajištění rychlých přesunů byly zjišťovány početní stavy nákladních vozidel, které by měli jednotky odboje případně k dispozici.¹⁷² Scénáře převelení na frontu se nenaplnily, naopak: ...,*Přípravy*

¹⁶⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 151.

¹⁶⁸ Ve Vlašimi se továrna soustředila na výrobu střeliva. Např. v říjnu 1940 dosáhla kapacity 15 milionů kusů munice. Přesto kvalita výroba postupně výrazně poklesla. Dělnictvo nechtělo okupantům pomáhat a docházelo i k pokusům o sabotáž.

¹⁶⁹ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 152.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 164.

¹⁷¹ Podrobně např. SNYDER, T. Krvavé Země: Evropa mezi Stalinem a Hitlerem.

¹⁷² Pamětní kniha 1937–1948, s. 165.

zhatily okolnosti, že do zdejšího prostoru byly přemístěny jednotky SS z Polska, které byly evakuovány před blížící se Rudou armádou... Tím se početní stav cvičiště zvýšil až na 60 tisíc mužů SS.¹⁷³ Přesto bylo pokračováno alespoň se zasvěcováním do plánu na získání cvičiště a dalších podrobností nových osob a vojenských důstojníků. Ti byli pověřeni o zřízení vlastních bojových skupin. Mimo to pokračovala i zpravodajská činnost zasahující do celého prostoru cvičiště. Podle vyjádření Voleveckého zpravodajská síť fungovala velmi dobře: „*Měli jsme přesné zprávy o posádkách ve všech místech cvičiště, nových útvarech a změnách stavů jednotek*“.¹⁷⁴

Když prozatím sešlo z plánu na obsazení cvičiště, soustředila se skupina na plánování případů vojenských objektů v Benešově a zmocnění se města. Bylo příhodné, aby všechny jednotky vystoupily v daném okamžiku jednotně jak vojensky, tak i politicky. Pro tyto účely byl zřízen v polovině dubna 1944 odbojový Okresní národní výbor, ve kterém mimo Voleveckého působil například vedoucí politického odboje Jaroslav Schenk¹⁷⁵ nebo vedoucí podzemní KSČ v Benešově Ladislav Bartoň, který byl pověřen Karlem Voleveckým o postavení vojenské odbojové skupiny KSČ.¹⁷⁶ Celkem výbor čítal 14 členů¹⁷⁷ a poprvé se setkal v bytě Karla Voleveckého, kde si jako svého předsedu zvolil Ladislava Bartoně.¹⁷⁸ Zde byly rozdělovány úkoly mezi jednotlivé členy. Například Josef Veselka byl pověřen prováděním sabotáží na železnicích. Spolu s dalšími sabotéry se mu podařilo zdržovat transporty s vojenským materiálem, odstavován potravinových vlaků a provádět další podobné činnosti. Stejný muž dostal za úkol 4. května 1945 sejmut na trati Praha – Tábor německé názvy stanic. Ohlasem byl zmatek a nerozhodnost německých úřadů a gestapa.¹⁷⁹

Stále se počítalo s ozbrojením vystoupením, které odsunulo přesunutím vojáků SS z fronty na místní cvičiště. Aby se eliminovalo riziko, že v případě špatného shození zbraní /viz. výše), kterých by se případně mohli zmocnit Němci, snažila se Voleveckého skupina zbraně také získávat. Vzhledem, k podle Voleveckého, „*oblasti plné udavačů, gestapáků a jednotek SS*“ to byl nesmírně složitý úkol. Skupiny měly nějaké pušky, pistole a několik ručních granátů. Tento

¹⁷³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 166.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 169.

¹⁷⁵ Jaroslav Schenk měl na starosti mj. i sestavení odbojové skupiny četnictva.

¹⁷⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 169.

¹⁷⁷ Dalšími členy byli Josef Dráb, V. Hlučovský, J Hofbauer, J. Veselka, V. Antůšek, V. Šístek, J. Mayer, K. Tupý, J. Zima, M. Štrupl. Jedinou ženou ve výboru byla Linda Kloudová.

¹⁷⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 170.

¹⁷⁹ Tamtéž s. 170–171.

stav objektivně příliš k možnému úspěchu nenahrával. K získání většího počtu zbraní mělo dojít přepadením kasáren a skladů. K tomu měla sloužit pomoc Josefa Drába, který obstaral větší množství pásků s nápisem „Wehrmacht“ a také množství povolení ke vstupu do tábora či skladů zbraní. Nezapomínalo se i na detaily. Zhotovovány byly místními ženami rukávy s československými barvami opatřeny nápisem „Čs armáda – místní velitelství Benešov.“¹⁸⁰

2.3. KOMUNISTICKÝ ODBOJ A ODBOJOVÁ ORGANIZACE MÍSTNÍCH UČITELŮ

Pamětní kniha se těmito dvěma organizacím věnuje velmi stručně na pár stránkách. Pro lepší pochopení činnosti jsem tak používal publikace Charváta a Tywoniaka.¹⁸¹ Ohledně skupiny „Žižka“ učitele Travěnce můžeme nalézt doplňující informace i v rozhlasovém seriálu *Dějiny českého zločinu* (viz dále).¹⁸²

Hned v návaznosti na 15. březen začala svou ilegální činnost také skupina KSČ, vedená Ladislavem Bartoněm, který až do 1. září spolupracoval s Františkem Oliveriusem. Oliverius byl v tento den – stejně jako mnoho dalších¹⁸³ – zatčen a následně převezen do koncentračního tábora. Po tomto nacistickém aktu pojal jako svého nejbližšího spolupracovníka Bartoň Rudolfa Sysla. Ten v průběhu války kolem sebe soustředil deset dalších benešovských občanů, kterým dodával informace z fronty.¹⁸⁴

Skupina byla zatčena v červenci 1944 a převezena do Terezína. Utrpení v Terezíně nepřežili z této skupiny: Václav Fiala, Václav Bezkočka, Antonín Hovorka, Jan Vincibr, Antonín Zahradník a František Wildman. Rudolf Sysel podlehl útrapám věznění 30. dubna 1945.¹⁸⁵ V noci z 9. na 10. července 1944 se podařil pracovníkům odboje husarský kousek – také byl oberlandrátem¹⁸⁶ náležitě „odměněn“. Některé budovy byly této noci označeny písmenem „V“¹⁸⁷ („victory – victoria – victoire – vítězství), a to v národních barvách (červené a bílé).

¹⁸⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 172–173.

¹⁸¹ CHARVÁT, J. Podblanicko proti okupantům. TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II.

¹⁸² Mám to z tebe vymlátit, Český rozhlas Dvojka. Dostupné online z: <https://dvojka.rozhlas.cz/mam-z-tebe-vymlatit-7448270>.

¹⁸³ viz Začátek druhé světové války.

¹⁸⁴ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace I., s. 3–5.

¹⁸⁵ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 83.

¹⁸⁶ Oberlandrát (vrchní zemský rada) stál v čele úřadu, který měl spravovat několik politických okresů. Benešov spadl pod oberlandráta sídlícího v Táboře, stejně jako Vlašim, Milevsko, Sedlčany, Příbram, Pelhřimov a Kamenice nad Lipou.

¹⁸⁷ V protinacistické Evropě byla tímto písmenem označována neutuchající důvěra v konečné vítězství Spojenců.

O této akci píše i Charvátova publikace *Podblanicko proti okupantům*. Německé zodpovědné úřady pachatele nevypátraly. Jelikož to nebyl jediný případ z poslední doby (například na plakátě vyzývající ke sbírce na německý Červený kříž se objevil ne zrovna přívětivý, „názor“ na okupanty, rozhodlo se o kolektivním potrestání Benešova.. Město muselo zaplatit pokutu 30 000 korun, které však nešly z místního rozpočtu. Byly vybrány na základě předem daného klíče od obyvatel. Přednostně dostali tuto „možnost“ obyvatelé židovského původu, bývalí legionáři, členové KSČ či členové Sokola.¹⁸⁸

Jestli si německé úřady myslely, že pokuta velmi „kreativní“ odbojáře Benešova zastaví, byly na omylu. Hned o měsíc později se na šibenici objevil hákový kříž, na zdi železničního podchodu komunistický znak a poblíž Benešova se komunistický znak objevil na sloupech podél silnice.¹⁸⁹

V roce 1944 byla velmi aktivní odbojová skupina soustředěná okolo učitele Vojtěcha Travěnce,¹⁹⁰ který společně s dalšími kolegy z oboru, hlavně dalším „Benešákem“ Jaroslavem Sirovým a Ladislavem Vaštou z Bystřice, vytvořili skupinu pod krycím jménem „Žižka“. Tato tříčlenná skupina úzce spolupracovala s dalšími občany Benešova a dalšími skupinami vedenými malířem Vladěkem Antuškem a stavitelem Ladislavem Bartoněm. Mimo tyto kontakty využíval často Travěnc bratra Václava, který byl v přímém styku s velmi silnou skupinou na Moravě.¹⁹¹

Pokud bychom se blíže podívali na činnost Travěncovy skupiny, tak ta byla zaměřená hlavně na přesvědčování obyvatel o důležitosti protifašistického odboje a měla také připravovat, i díky případné možnosti velkého množství zbraní, které měla k dispozici moravská skupina, na kterou byl napojen bratr Travěnce Václav, na možnost ozbrojeného povstání. V případě nenadálému prozrazení moravské skupiny či nemožnosti dostat zbraně k Benešovu bylo snahou skupiny si co nejvíce zbraní opatřit nezávisle na moravské skupině.¹⁹² Ty pak zakopávali v lese „Tužinka“,¹⁹³ který se nachází pár kilometrů severně od Benešova. První funkci, podle Tywoniaka, skupina plnila poctivě již na začátku roku 1944, kdy se v Benešově a v okolních

¹⁸⁸ CHARVÁT, J. *Podblanicko*, s. 83.

¹⁸⁹ TYWONIAK, J. *Benešov v době okupace I.*, s. 19.

¹⁹⁰ viz Benešovští učitelé.

¹⁹¹ TYWONIAK, J. *Benešov v době okupace II.*, s. 9.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, s. 10.

vesnicích, objevovaly vylepené plakáty s komunistickou tematikou, jejími autory byli právě její členové. Konfrontace s Pamětní knihou není možná, jelikož se zde toto téma neobjevuje.¹⁹⁴

Nakonec došlo ještě na jaře 1944 na horší z obou variant ohledně dodávky zbraní a část moravské skupiny byla opravdu vypátrána. To by nepředstavovalo pro benešovskou skupinu fatální problém, pokud by mezi zatčenými nebyl i Václav Travěnek. U toho navíc gestapo našlo benešovský leták a po tvrdém výslechu byli prozrazeni i někteří členové skupiny jeho bratra. Začalo se roztáčet kolo plné intrik, které mělo za cíl rozbít celou benešovskou skupinu. Proto nebyl Vojtěch Travěnek zatčen hned, naopak byl udržován v neznalosti z připravovaného nebezpečí, i když o bratrově zatčení věděl. Pražská pobočka gestapa poslala agenta, který přinesl Travěncovi údajný dopis od bratra z vězení, přičemž se představil jako bývalý důstojník a nabízel se jako spojka skupiny. Travěnek prohlédl, že jde o podvod a nahlásil agenta na místní, benešovské četnické stanici. Po zjištění pravého stavu a tajného poslání byl agent převezen zpátky do Prahy. Gestapo se nenechalo znepokojit neúspěchem a hned následujícího měsíce, v červnu 1944, byl Vojtěch Travěnek zatčen za ilegální činnost.¹⁹⁵

K Travěncovi do vězení rychle přibyli i další členové skupiny. Vašta a Sirový byli zatčeni i společně s rodinnými příslušníky, za spolupráci s touto skupinou pak do vězení putovali i další profesorové.¹⁹⁶ Výsledky Travěnce gestapem byly extrémně tvrdé, přesto z hlediska zjišťovaných informací neúspěšné. Mimořádně statečný Travěnek, Němci přezdíváný „Rudý partyzán“, snášel všechny formy mučení a neprozradil žádného ze spolupracovníků. Gestapo bylo, s tímto mimořádně statečným učitelem, bezradné. Informace nezískalo při výsleších v Benešově, Praze ani Brně, kam byl postupně Travěnek převezen. Množství výslechů ubíralo Travěncovi sílu. Jan Tůma, další zatčený učitel, popsal Travěnce po množství mučení: byl „v tak zuboženém stavu, že jsem ho nemohl ani poznat. Měl celý zkrvavený obličej, celý vysílený, vyzábělý a nemohl ani mluvit.“¹⁹⁷ Další spoluvězeň popisoval i některé formy mučení, které měly přivést statečného odbojáře k mluvení. „... při výslechu mu svázali ruce a nohy... zavěsili ho do kruhů, takže visel ve vzduchu a dva surovci jali se do něho sekat rapíry. Sekali tak dlouho, až měl tělo samý cár a bolesti omdlel.“ Mimořádně stateční členové skupiny Vojtěcha Travěnce byli souzeni v říjnu 1944.¹⁹⁸ 18. října si vyslechli Travěnek, Sirový a Vašta rozsudek smrti,

¹⁹⁴ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II., s. 9.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 10.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 12.

kteřý byl vykonán 13. prosince 1944. Dalšíh 14 osob, různě spjatých s touto skupinou, bylo odsouzeno k vězení. Malvína Travěncová, manželka Vojtěch Travence, byla odsouzena k smrti 6. dubna 1945. Od popravy ji zachránil brzký konec války.¹⁹⁹

2.4. UDÁLOSTI V SAMÉM ZÁVĚRU VÁLKY

„Zdejší prostor byl zcela ovládn 25 tisíci až 30 tisíci muži SS s tanky, dělostřelectvem a letadly a kdy jsme byli zcela nepřipraveni po stránce výzbroje a střeliva – nás zastihlo národní povstání v Praze.“²⁰⁰

Velmi podrobně popis Karla Voleveckého přejímá ve své publikaci Jiří Tywoniak, který čerpá i z „memoárových zápisků“²⁰¹ Karla Voleveckého stejně jako publikace *Podblanicko proti okupantům*.²⁰²

4. – 5. KVĚTNA

Již 4. května 1945 dochází k odstraňování německých názvů jak na železnici, tak na budovách v Benešově. Zárokem gestapa je ale akce přerušena a nápisy obnovovány. Volevecký má v této době informace o zhruba 25 tisícům vojáků v prostoru cvičiště, podle dávek vydaných ze skladu v Benešově. Do tohoto počtu nejsou samozřejmě zahrnuty jednotky zásobované odjinud.²⁰³

V poledních hodinách dostávají velitelé benešovského odboje informace o pražském povstání. V této době již jsou posíleny německé hlídky uvnitř města, jedna z nich obsadí poštovní úřad a kontroluje všechny telefonní rozhovory. Podle informací, které má Volevecký k dispozici, mají jednotky ve městě a na území cvičiště pohotovost.²⁰⁴

Odbojovými činiteli byl vydán příkaz o přesunutí zbraní z Vlašimi a Bystřice do Benešova po železničních tratích. Tato akce byla ale přerušena, to když německé jednotky obsadily všechny výpady z města a kontrolují trať i obsah vlaků. To už je v době, kdy mají odbojáři zprávy o vysílání jednotek SS na Prahu. Volevecký argumentuje, proč se nerozhodl pro ozbrojené povstání takto: *„Vzhledem k situaci ve zdejšímu prostoru, který je nejsilnější baštou jednotek SS*

¹⁹⁹ TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II., s. 13.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 174.

²⁰¹ viz Závěr.

²⁰² TYWONIAK, J. Benešov v době okupace II., s. 30–40.

²⁰³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 175.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 177.

v Čechách, by jakákoliv ozbrojená akce byla krvavě potlačena... Následek by měla jen hrozná ztráta na životech a majetku občanstva a vzbudila represálie ze strany SS...“²⁰⁵

Volevecký nezahájil povstání společně s Prahou, přesto se snažil společně s dalšími odbojáři „pomáhat Praze stůj co stůj“. V pamětní knize tuto pomoc rozdělil na čtyři druhy činností.

- a) zamezování a zdržování přísunu zdejších jednotek SS na Prahu
- b) drobnými akcemi, které měly vzbuzovat dojem silného, organizovaného hnutí, které v místním regionu působí.
- c) organizovaným zpravodajstvím informovat Prahu o eventuálním přísunu jednotek SS
- d) připravovat se k ozbrojenému vystoupení

V pozdních večerních hodinách mají odbojáři k dispozici informaci, že vlak s pancéřím a děly, který se nedostal do Prahy po kolejích (přerušená trať v Mirošovicích) se bude vykládat v Benešově na nádraží a následně po silnici dopravován do Prahy. V této situaci spatřil Volevecký příležitost a dává rozkazy odbojářům v Mrači (obec na železniční trati před Benešovem) o vykolejení vlaku. Uvolňování kolejí bylo dokončováno již za příjezdu vlaku a nepřátelské střelbě, které podlehl Jaroslav Ehl. Akce byla ale úspěšná a lokomotiva a tři vagóny vykolejily. Následovalo složité vykládání v sousedních Čerčanech a do až do odpoledních hodin následujícího dne. Tanky a těžké zbraně se pak vrátily do prostoru cvičiště a na Prahu už neodjely. Docházelo také ke stavbě záseků na silnicích (také organizovaných místní odbojovou skupinou), které komplikovalo přesun jednotek SS po silnici směr Praha.²⁰⁶

6. KVĚTEN

Benešov je stále zcela pod kontrolou jednotek SS. To asi v patnáct kilometrů vzdálené Vlašimi je situace, alespoň na počátku dne, jiná. Už od předešlého večera jsou vyvěšeny československé vlajky a funguje zde Národní výbor. Okolo poledne ale došly zprávy o likvidaci této akce (vyvěšení vlajek) jednotkami SS, vedoucí odboje museli uprchnout, nebo se skrýt. Situace je vážná na západ od Vlašimi, kde nepokoje vyústí ve střetnutí obyvatelstva s jednotkami SS.²⁰⁷

V dopoledních hodinách dochází k pokusu o jednání mezi okresním hejtmanem a velitelem cvičiště SS Alfredem Karraschem. Předchozí pokusy vyzněly naprázdno stejně jako tento.

²⁰⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 178.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 180.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 186.

Navíc je Karraschem pohroženo, že v případě nepokojů ve městě zasáhne vojenskou silou. V odpoledních hodinách dochází opět k zesílení německých hlídek ve městě, uzavření všech výpadů z města, což komplikuje hlavně spojení s venkovskými odbojáři – pokusy spojek dostat se s informacemi z města jsou neúspěšné.²⁰⁸

7. KVĚTNA

7. května dochází k řadě povstání obyvatelstva v obcích blízkých Benešovu. V Jankově skončí přestřelkou mez jednotkami SS a obyvatelstvem a nakonec trestnou výpravou SS, která skončí zatčením rukojmích. Kácov je obsazen partyzány, stejně jako Šternberk (dnešní Český Šternberk). Jednotky SS se pohybují všemi směry – na Prahu, Vlašim i Tábor.²⁰⁹

V Benešově je zatím situace nezměněna. Volevecký ale vydává rozkaz k pohotovosti a pochodu venkovských skupin do lesů v těsné blízkosti Benešova (Tužinka – na sever od Benešova, Černý les atd.). Volevecký poté uvádí, že i přes veškeré riziko a možné represálie byl rozhodnutý provést bojové akce. K nim nedojde, protože ve večerních hodinách hlásí okresní hejtman, že velitelství SS je připraveno vyjednávat.²¹⁰

8. KVĚTEN

Dopoledne má Volevecký informace, že jednotky Rudé armády se nachází již západně od Jihlavy. Silnice jsou v téhle době plné Němců, kteří přechají před Rudou armádou.²¹¹

Jednání mezi Lausmannem (okresním hejtmanem) a příslušníky odbojového hnutí se koná po poledni. Karrasch (velitel cvičiště) podle Lausmanna souhlasí s vyvěšením československých vlajek, ale to už je v době, Volevecký chce jednat o více než jenom vlajkách. Žádá evakuaci jednotek SS z města a převzetí civilní i vojenské moci čs. orgány. Lausmann se spojil s velitelstvím na Konopišti a po krátkém telefonickém hovoru zařídil jednání přímo s Karraschem.²¹²

Jednání s nejvyššími představiteli cvičiště – Alfredem Karraschem a jeho pobočníkem Hauprichem – probíhalo podle Voleveckého přes tlumočnicka. Přesto, že uměl německy, mluvil pouze česky. Hned v úvodu jednání klade si Volevecký podmínku kapitulace, načež Alfred

²⁰⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 187.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 191.

²¹⁰ Tamtéž, s. 192.

²¹¹ Tamtéž, s. 194.

²¹² Tamtéž, s. 196.

Karrasch odpovídá, že ani Čechům ani Rusům nebudou SS útvary kapitulovat. Pokud budou kapitulovat, tak jen do rukou Američanů. Volevecký tak stojí před velmi důležitým jednáním, které může výrazně ovlivnit případné posily ze cvičiště směrem na Prahu. Musí se vypořádat s řadou faktorů, které ovlivňují jeho rozhodnutí. Rudá armáda je v době jednání teprve západně od Jihlavy a americké jednotky nehodlaly překročit Vltavu. Benešovský prostor je ovládán zhruba 18 – 20 tisíci muži SS s tanky a dělostřelectvem.²¹³ K dalšímu jednání proto přistoupil kvůli důvodům, které uvádí v pamětní knize:

- a) zabránit dalšímu přísunu posil na Prahu
- b) uvolnit cestu ruským jednotkám na Prahu s tím, že Karraschovy jednotky odejdou západním směrem do amerického zajetí. Jinak se předpokládal ještě možný odpor a pokračující boje v tomto prostoru.
- c) zachránit město a okolí před zničením. Velitelství SS totiž vypracovalo plány na vyhození do povětří vojenských objektů v Benešově, muničních skladů v okolí a podminování skladu v benzinu v Domašíně a Vlašimi.²¹⁴

Podle Voleveckého „*bylo (naše) vystupování před Karraschem pevné a sebevědomé*“. Volevecký chtěl docílit iluze velmi silného partyzánského hnutí, které se v okolí nachází. Diktoval si tak podmínky, ve kterých chtěl zastavit vysílání posil na Prahu a již vyslané jednotky odvolat, zastavit palbu a boj ve všech prostorech, kde operují jednotky podřízené Karraschovi, přičemž se měly všechny jednotky stáhnout do prostoru cvičiště, zamezit zničení muničních skladů, vojenských objektů a skladů benzinu /viz výše), předat část zbraní národnímu výboru. V dalším bodě žádal, aby s jednotkami SS do amerického zajetí pokračovali i českoslovenští důstojníci, to pro kontrolu dodržení ustanovení. Posledním bodem Volevecký žádal, aby bylo navráceno všech vozidel a koní, které byly a jsou majetkem československých obyvatel.²¹⁵

Podmínky si ale nediktovali jenom vedoucí odboje. Svou část měl připravenou i Alfred Karrasch. Ten žádal bezpečný přesun přes Vltavu do amerického zajetí, v případě napadení byl silný zadní voj připraven vyhodit do povětří objekty v prostoru cvičiště a v Benešově, kterého měla být, podle Karrasche, případně zničena polovina. Národní výbor měl přijmout péči o

²¹³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 197.

²¹⁴ Tamtéž, s. 198.

²¹⁵ Tamtéž, s. 199.

německé civilní uprchlíky z východního Slezska, kteří se nacházeli v Benešově.²¹⁶ Karrasch ustoupil v jednání nejspíše, kvůli již beznadějně situaci, kdy se Rudá armáda nezadržitelně blížila směrem cvičiště.

Dohodnut byl i čas započatí evakuace cvičiště, a to na 20. hodinu téhož dne. Ihned po návratu do Benešova podmínky Národní výbor schválil a Volevecký začal neprodleně shromažďovat důstojníky, kteří by doprovázeli jednotky SS. Dobrovolně se pro tuto činnost přihlásili František Brož, Miroslav Kverka, František Hammer a Václav Moravec.²¹⁷

O dvacáté hodině začaly jednotky SS opouštět cvičiště a tento mohutný přesun se obešel bez výrazných incidentů. Jeden podnapilý voják sice hodil v Benešově poblíž úřadu granát, škody se počítaly však jenom na majetku (pár vysypaných oken) a velitel posádky ihned zasáhl. Jinak přesun probíhal poměrně v poklidu. Národní výbor vedený Voleveckým a jeho zástupcem Schenkem informovali okolní odbojové skupiny o situaci a ty odpovídali o klidném odchodu jednotek SS.²¹⁸

9. KVĚTEN

Další den se nese v duchu obsazování strategických budov či dopravních staveb v benešovském okolí. Ve Vlašimi je jím důležitá zbrojovka Sellier & Bellot, v Týnci jsou v tento den již pod kontrolou oba důležité mosty přes Sázavu, dochází i k obsazování budov bývalého cvičiště SS. Mezi ně patřily třeba sklady munice v Tvoršovicích, o kousek dál bylo obsazeno poblíž Nesvačil letiště, další objekty jako sklady pohonných hmot či v té době již bývalý pracovní tábor, jsou obsazeny ještě před polednem.²¹⁹

Mezi další úkoly, které odbojovým skupinám Volevecký udílel, bylo zajištění vlaků se zbraněmi a municí, které měly sloužit pro případnou německou obranu Prahy. Jelikož se Benešov nacházel podél velmi strategicky důležité železnice, nacházelo se jich na zdejší trati a na ní přidružených pomocných tratích velké množství.²²⁰

K obsazení výpadových silnic z Benešova (na Prahu, Tábor, Vlašim a Sázavu) mohlo dojít až po odchodu zadního voje jednotek SS. Tato kontrola silnic byla velmi důležitá, protože se

²¹⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 200.

²¹⁷ Tamtéž, s. 201.

²¹⁸ Tamtéž, s. 204.

²¹⁹ Tamtéž, s. 205.

²²⁰ Tamtéž, s. 206.

k Benešovu blížily ustupující německé jednotky od Prahy i od Vlašimi. Bez krveprolití došlo k ozbrojení Němců a přesunutí jich na fotbalové hřiště, kde vznikl provizorní zajatecký tábor. Podle Pamětní knihy se jich na hřišti ocitlo mezi 15 až 20 tisíci. Přesto toto číslo mohlo být bezpochyby mnohem vyšší – většina jednotek se ale Benešovu vyhnula. Postupovala buď severně, nebo jižně od města. Ti co zvolili ústup přes Benešov a byli zajati, jsou posléze předáni Rudé armádě /viz dále).²²¹

Ještě před polednem, mezi 10 a 11 hodinou, překračují německé jednotky SS, ustupující ze cvičiště, most přes Vltavu a míří do amerického zajetí. Tím však organizace protiněmeckých akcí nekončí. Z Benešova jsou přerozdělovány zbraně do okolních vesnic (Skalice, Podhájí, Mrač, Poříčí nad Sázavou, Divišov, Petroupim), které jsou ohrožovány tlupami Němců ustupující z východu.²²² Za tímto účelem byly do okolí vysílány ozbrojené výpravy, které měli Němce pacifikovat. V odpoledních hodinách se od Bedrče (od severovýchodu) přiblížila jednotka asi dvou tisíců německých vojáků, kteří zaujali palebné postavení. Opět se ale podařilo zabránit ztrátám na životech a jednotka je v odpoledních hodinách odzbrojena a přesunuta do zajateckého tábora. V této době už je hlášen pohyb vojsk Rudé armády východně od Vlašimi.²²³ V 16:45 se předvoj Rudé armády dostane do Benešova a za „*nadšeného vítání obyvatelstva*“ směřuje dále na Prahu.²²⁴

10. KVĚTNA

Benešovské okolí je v této době už pod kontrolou Rudé armády. Probíhají ozbrojovací akce v lesích, kde se skrývají menší jednotky německé armády.²²⁵ Zabavené zbraně, které se vzhledem k počtu zajatců počítaly na tisíce, a miliony nábojů střeliva z obsazených skladů cvičiště si ponechala Rudá armáda jako válečnou kořist. Jediný sklad, který zůstal pod správou Národního výboru v Benešově, byl sklad potravinový.²²⁶ Velké množství zbraní už v téhle době není v Benešově potřeba. Podle Voleveckého byl prostor už zcela pod kontrolou jednotek odboje.²²⁷ Navázána je spolupráce s veliteli Rudé armády, kterým je podle Pamětní knihy ve všech jejich žádostem v určitých mezích vyhověno.

²²¹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 206.

²²² Tamtéž, s. 207.

²²³ Tamtéž, s. 208.

²²⁴ Tamtéž, s. 209.

²²⁵ Tamtéž, s. 210.

²²⁶ Tamtéž, s. 209.

²²⁷ Tamtéž, s. 210.

Řeší se samozřejmě otázka válečných zajatců, kteří se stále nacházejí ve velkém počtu na hřišti v Benešově. Ti jsou předáni Rudé armádě, němečtí a maďarští civilní uprchlíci přesunuti do prostoru bývalého pracovního tábora v Bystřici. Volevecký si stěžuje na „*nedostatek dobrovolníků k výkonu strážní služby*“. Ke snížení tohoto deficitu nepomohlo ani povolání dvou ročníků bývalých vojáků z města. Mnoho dobrovolníků totiž i s výzbrojí odjelo už předchozí den ku Praze a vrátilo se až za několik dní. Naopak je v Pamětní knize zdůrazněno „*nadšení a obětavost mládeže*“, která ve velké míře pomáhala udržovat klid. Odvahu oceňuje Volevecký hlavně u čtrnáctiletých chlapců, kteří s velkou vervou a odhodláním odzbrojovali kolony německých jednotek.²²⁸

²²⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 211.

3. UDÁLOSTI NA ZÁPAD OD BENEŠOVA – V OBLASTI CVIČIŠTĚ SS

Rozšiřující informace o cvičišti zbraní SS lze najít v publikaci Petra Kosa, či Tomáše Zouzala.²²⁹ Vzhledem k rozsahu i zaměření se tato bakalářská práce tématu cvičišti SS věnuje pouze ve dvou kapitolách, které jsou uvedeny v Pamětní knize a v kapitole o vysídlení obyvatel na západ od Benešova /viz výše).

Cvičiště ovlivňovalo pochopitelně chod a život ve městě. Konopiště jako historická souvislost s Benešovem se nacházelo na jeho území. Pamětní kniha se věnuje tématu cvičišti vyjma některých pasáží o vysídlení okolí ve dvou kapitolách. Informuje o událostech na Konopišti a o zavraždění amerických letců, které se odehrálo asi 2 km od Benešova. Díky historické spojitosti Benešova s Konopištěm a kvůli blízkosti místa zavraždění amerických letců, jsem se rozhodl tyto dvě kapitoly do bakalářské práce zařadit.

3.1. OSUDNÝ ČTVRTEK 19. DUBNA NA KONOPIŠTI

V této kapitole vycházím z Pamětní knihy, kterou doplňuji publikací Petra Kose,²³⁰ která obsahuje detaily, které v Pamětní knize nejsou uvedeny. Druhá světová válka se již přehoupala do posledního měsíce. Spojenecké akce sílily a v posledních měsících války se nevyhnuly ani území Protektorátu. Spojenecká letadla 15. letecké armády startující ze základen v severní Itálii a Anglii, přelétala při náletech na cíle ve východním Německu, Ústí nad Labem nebo Karlových Varech, prostor cvičišti SS.²³¹ 19. dubna 1945 vzlétlo 321 spojeneckých strojů. Cílem byly železniční objekty v Pirmě, Ústí nad Labem a Karlových Varech a právě přelet nad cvičištem se stal osudným několika americkým vojákům. Proti americkému svazu vzlétlo z Ruzyně asi 30 – 40 německých stíhaček, které ho napadly poblíž Příbrami. Němcům se podaří zasáhnout pět bombardérů B-17 ze 490. a 447. bombardovací skupiny.²³² U Sedlčan je zahájena palba z protiletadlových děl. Jeden bombardér se zřítí v plamenech poblíž Sedlčan. „*Členové posádky vesměs zahynuli.*“²³³ Poslední tvrzení pravdě úplně neodpovídá. Třem členům posádky, bombometčíkovi Josephi A. Trojanowskimu, mechaniku Lyleu E. Dolemu a Wilburu L.

²²⁹ KOS, P. Cvičiště. ZOUZAL, T. ZABRÁNO PRO SS.

²³⁰ KOS, P. Cvičiště.

²³¹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 137.

²³² KOS, P. Cvičiště, str. 167.

²³³ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 137.

Leshovi, se podaří vyskočit a zachránit se na padácích.²³⁴ V Sedlčanech jsou těla ze zříceného letadla pohřbena a dnes stojí v Sedlčanech také památník. V roce 1946 byla těla exhumována a dopravena do Štrasburku k identifikaci.²³⁵

Druhý bombardér byl zasažen na pravém křídle. Velitel stroje – poručík Norvel – dal rozkaz sedmi členům posádky k opuštění stroje, hrozil totiž výbuch benzinové nádrže. Společně s palubním mechanikem Schneiderem pokračoval v poškozeném stroji směrem na Plzeň. Zde je stroj znovu zasažen a oba vojáci musí stroj opustit na padácích. Po dopadu na zem jsou zajati Němci, ale po obsazení Plzně jsou 6. května předáni Američanům. *„Zdraví a šťastní vrátili se domů, aniž věděli, jak krutý osud stihl jejich kamarády. Mohli sdělit jen jejich drahým, kteří s dychtivostí očekávali jejich návrat, že v prostoru Sedlčan seskočili s padáky, že všechny padáky se rozevřely a jejich seskok se patrně vydařil.“*²³⁶

Zpráva byla pravdivá. Opravdu se všem sedmi členům posádky podařilo úspěšně seskočit a následně přistát na zemi. *„Jaký však smutný byl jejich osud.“* Jedinému Newtonu Parkerovi se podařilo uprchnout před pronásledujícími jednotkami SS. Šest dní se skrýval v lesích a po nocích se pohyboval směrem na západ. Na nádraží v Toskovicích pak vyčerpáním omdlel. Zde ho našel a ujal se ho železničář Parýsek *„a s ostatními dobrými českými lidmi“* ho skrýval až do předání do amerických rukou 6. května 1945.²³⁷

Peter Malires seskočil poblíž Ručovic. Ihned po dopadu začal být pronásledován maďarskými vojáky SS, kteří se v té době nacházeli poblíž seskoku na nádraží v Heřmaničkách. Jedním vojákem SS je zasažen do hlavy a po několika hodinách umírá. Za velké účasti českého obyvatelstva je pohřben v Arnoštovicích a jeho pozůstatky jsou v roce 1946 dopraveny zvláštním speciálem do USA.²³⁸

Zbýlých pět amerických vojáků a tři z letounu který dopadl poblíž Sedlčan /viz. výše), ze stroje 43-38078 to byl druhý pilot Lorenzo Smith, navigátor Gordon Lake, bombometčík Robert Leo Borden, boční střelec Robert Johnson, a spodní střelec Carl Johnson, byli pochyťáni a odvezeni

²³⁴ KOS, P. Cvičiště, str. 169.

²³⁵ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 137.

²³⁶ Tamtéž, s. 138.

²³⁷ Tamtéž, s. 139.

²³⁸ Tamtéž.

na Konopiště²³⁹ – „*sídlo pověstného generála Karasche a jeho pobočnicka Haupricha a ostatní smečky SS vrahů.*“²⁴⁰

Výslech amerických letců trval od 17 hodin do pozdních večerních. Poté byli letci okolo desáté večer odvedeni k silnici spojující Benešov a Václavice a u 2,2 kilometru²⁴¹ ²⁴² silnice zastřeleni ránou do týlu,²⁴³ který provedla četa Ernsta Albrechta. Příčinou mohl být cíl amerických letců – Ústí nad Labem. Ústí nad Labem bylo místem, kde v té době bydlela Hauprichova (pobočník velitele cvičiště) rodina. Situaci nepomohlo ani údajné vysmívání se mu jednoho z letců.²⁴⁴ Václav Šmerák uvádí jako jeden z možných důvodů popravy „*dárek*“ *pro vůdce*“. Poprava se totiž konala den před Hitlerovými narozeninami.²⁴⁵ Ta proběhla i přes rozkaz z vyšších míst o převezení zajatců do Prahy k výslechu u specialistů od Luftwafe.²⁴⁶ Poté byli popravení letci naloženi na vůz a odvezeni na Váňovu louku poblíž Váňova dvora, kde byli vhozeni do předem vykopané jámy.²⁴⁷

Němci o tomto případě vůbec nemluvili a tak mimo členy oddílu, který prováděl exekuci, nikdo nevěděl, kde byli Američané zastřeleni a poté pohřbeni. „*Říkalo se sice ihned po 19. dubnu 1945, že byli američtí letci zastřeleni, ale nic bližšího nikdo nevěděl.*“²⁴⁸ Existovali někteří nepřímí svědci popravy. Josef a Božena Najmanovi bydleli poblíž konopišťského zámku. „*Kolem 22. hodiny jsme zaslechli výstřel a štěkot psů. Ze zvědavosti jsme otevřeli okno, slyšeli další počet výstřelů ve směru lesní školky u silnice Konopiště – Benešov... Druhý den jsme pozorovali u některých SSmanů rozrušení, tito na mne jaksi podezřele pohlíželi... Z jejich chování jsem vystihla, že by rádi věděli, zda jsem v noci něco neviděla nebo neslyšela.*“ Další svědectví, velmi zajímavé, je od Vincence Maška, kterému byl svěřen silniční úsek Benešov – Václavice. „*20. dubna 1945, když jsem přišel na pochůzku do Konopiště, zastavil*

²³⁹ KOS, P., Cvičiště, str. 169.

²⁴⁰ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 140.

²⁴¹ Dnes na tomto místě stojí památník s nápisem:

O Dead, Ye dead

You call to duty, splendid

O Heroes, you give us strenght

We long to strive, to connect lenght

Where you have wended

²⁴² viz Příloha.

²⁴³ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, s. 140.

²⁴⁴ KOS, P., Cvičiště, str. 169.

²⁴⁵ ŠMERÁK, V. Ohlédnutí, s. 70.

²⁴⁶ KOS, P., Cvičiště str. 169.

²⁴⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 140.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 141.

*mně Oberscharführer Krause a nařídil mi prostřednictvím neznámého mi vojína zbraní SS, který mluvil lámanou češtinou, abych odstranil na silnici nedaleko mostu krev... Při odstraňování kaluží sedlé krve jsem spatřil vždy v jejich blízkosti vystřelené pistolové nábojnice.*²⁴⁹

Po převratu našla při uklízení v místnosti Hauprichta paní Platilová v popelu v kamnech čtyři destičky se jmény (Smith, Lake, Johnson, Dole). Odevzdala je hned na posádkové velitelství v Benešově, které ihned zahájilo pátrání. Vyšetřování probíhalo velmi podrobně, ale svědka, který by věděl o místě, kde jsou američtí letci pohřbeni, se najít nepodařilo. Nepodařilo se najít i přes kopání na různých místech ani místo pohřbení.²⁵⁰

Nakonec tomu přispěla náhoda, že při kopání kolem Vánova statku 28. prosince 1946 narazili dělníci na lidskou nohu. Objeveno bylo šest mrtvol ve větším stupni rozkladu. Společně s těly byla nalezena i kulka s nápisem „Made in USA“. Nemohlo být tedy pochyb, že se jedná o zavražděné americké letce. 2. ledna tuto zprávu potvrdil i velitel exhumačního amerického týmu.²⁵¹ Za velké účasti opouštěli 15. ledna „američtí letci – hrdinové – Benešov“.²⁵² V následujících letech byl zřízen na místě popravý památník, který zde stojí dodnes.²⁵³

3.2. UDÁLOSTI NA KONOPIŠTI

Bývalé sídlo habsburského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este se nachází zhruba dva kilometry od Benešova. Vzhledem k velikosti cvičiště zbraní SS se hledalo reprezentativní – od roku 1940 se stalo přechodným místní gymnázium – sídlo pro velitelství. Konopiště je nejen krásným zámekem s krásnými zahradami a zámeckým parkem. Je také strategicky velmi dobře položené vzhledem k nádraží a centru města. V plánech SS bylo s Konopištěm od začátku počítáno jako s budoucí součástí cvičiště.²⁵⁴ Josef Posel²⁵⁵ se zmiňuje, že v prvních letech německé okupace byla ještě dovolena návštěvníkům prohlídka zámku a jeho sbírek a v místní

²⁴⁹ KOS, P. Cvičiště, str. 172.

²⁵⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 141.

²⁵¹ Tamtéž, s. 142.

²⁵² Foto viz Příloha.

²⁵³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 143.

²⁵⁴ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 275.

²⁵⁵ Josef Posel byl kastelánem na Konopišti v době druhé světové války. Sám pak popsal situaci na zámku do Pamětní knihy města Benešov.

zámecké kapli se pak konaly každou neděli a svátek bohoslužby. Stejně jako zámek, byla otevřená veřejnosti a hojně navštěvovaná i Růžová zahrada a okolní zámecké parky.²⁵⁶

Veřejnosti nebyl vstup omezen ani v květnu a červnu 1941, kdy zde byl ubytován štáb jedné z divízi německé armády, která se v té době vracela z válečné výpravy proti Jugoslávii.²⁵⁷ První náznaky možného zabrání Konopiště pro potřeby cvičiště SS se objevily ale již na podzim stejného roku,²⁵⁸ tedy zhruba půlrok před prvním vysídlováním.²⁵⁹ Pro zabrání se velmi hlasitě vyjadřoval Klaus von Baudassin, který Konopiště mimo funkci sídla pro štáby konající inspekci na cvičišti, navrhoval také sídlo pro Heinricha Himmlera. Nakonec se od plánů von Baudassina a i Himmlera, který plánoval zámek poskytnout pro potřeby elitní školy nacistického dorostu, ustoupilo. Vliv na to měly hlavně odborné posudky, které zhodnotily místo jako nevhodné z hlediska absence tělocvičny, úzkých chodeb, problematického vytápění a ubytování jen pro zhruba 60–80 lidí.²⁶⁰ Jedinou znatelnou změnou tedy nakonec bylo zhoršené udržování parků a zredukování zahradnického personálu. Inspektor Altman²⁶¹ totiž neměl „*pro přírodní krásy valného smyslu*“.²⁶²

Velké změny nenastaly ani roku 1942, tedy v době začátku zařizování vojenského cvičiště zbraní SS mezi Benešovem a Vltavou, které souviselo s vyvlastňováním půdy a stavebních objektů v tomto prostoru. Velení cvičiště bylo nejprve umístěno v kolejní budově v Benešově a teprve v zimě 1942/43 se konaly přípravy na jeho přesídlení do Konopiště.²⁶³

Do této chvíle tam „*přicházeli na obhlídku jen jednotliví důstojníci a komisaři, kteří se seznamovali se seznamem sbírek a zařízením budovy. Pátrali přitom po klenotech a vzácných uměleckých památkách*“. Pro tyto účely si nechali přinést všechny svazky inventáře sestaveného v dvacátých letech 20. století musejním inspektorem dr. Polákem,²⁶⁴ a prováděli důkladnou revizi všech sbírek. Jelikož se Posel obával, že se budou Němci shánět hlavně po zlatých špercích a klenotech arcivévody d'Este a jeho manželky, zazdil tyto nejcenější kousky ve

²⁵⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 297.

²⁵⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 297.

²⁵⁸ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 275.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 279.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 275.

²⁶¹ Altman měl v této době vrchní dozor nad státním velkostatkem konopišťským.

Pamětní kniha 1937–1948, s. 297

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Dr. Polák zemřel v koncentračním táboře během druhé světové války.

Pamětní kniha 1937–1948, s. 298

sklepních komorách a ostatní pak poschovával v trámech na půdě. V inventáři pak navíc potají zaškrtl tyto položky za již revidované a tím neutralizoval případné podezření.²⁶⁵

Zákaz vstupu do zámku pro civilní obyvatelstvo začal platit od 1. ledna 1943 a od poloviny března i do všech parků v jeho okolí.²⁶⁶ Na začátku téhož roku bylo rozhodnuto, že kanceláře velitelství SS se umístí v budovách pod zámkem²⁶⁷ a zámek bude otevřen pouze pro speciální příležitosti.²⁶⁸ Na počátku roku 1943 zámek byl zařazen nejprve pod správu zvláštního praporu Waffen-SS, v jehož čele stál Eberhard von Kühnsberg.²⁶⁹ Ten 8. ledna přijíždí na Konopiště společně s dr. Nitschem a s více než desítkou důstojníků a poddůstojníků, s úkolem prozkoumat historické a umělecké předměty, které byly přivezeny, v té době, dobývaného Ruska. Mezi nimi bylo i mnoho knih z kyjevské a charkovské bibliotéky.²⁷⁰ Aby pro tyto předměty vznikl prostor na uložení, bylo nařízeno vystěhování části nábytku do zámecké kaple, na chodby a na půdu. Zároveň přišel rozkaz, aby byly veškeré stříbrné nádoby a přístroje²⁷¹ odvezeny do trezoru ředitelství státním statků v Praze-Bubenci.²⁷²

Nakonec na tomto stěhování nachází Posel i světlou stránku, a to i přesto, že byly některé kusy nábytku kvůli stěhování značně poškozené. Zemskému konzervátoru Dr. Cibulkovi se totiž podařilo, pod záminkou konzervace a restaurace, odvézt nejhodnotnější obrazy, plastiky a jiné umělecké předměty, mj. i celou sbírku svatojiřských památek.^{273 274}

Po uzavření zámku pro veřejnosti dochází i k monitoringu civilních zaměstnanců zámku Konopiště, kteří se mohli vzdalovat z obvodu místa svého zaměstnání jen ze služebních důvodů nebo se zvláštním dovolením. V parcích jsou zhotovena na několika místech protiletadlová děla. Proti případnému leteckému útoku měl posloužit i nový nátěr zámecké budovy, který díky méně nápadné barvě, nedělal z Konopiště tak snadno za měřitelný cíl.²⁷⁵

²⁶⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 299.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 299.

²⁶⁷ V bývalé restauraci, poštovní a úřední budově.

²⁶⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 297.

²⁶⁹ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 277.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 298.

²⁷¹ Tehdy bylo odvezeno osm beden.

²⁷² Pamětní kniha 1937–1948, s. 298.

²⁷³ Svatojiřské památky jsou pak během války uloženy v chrámu sv. Jiří na Hradčanech.

²⁷⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 298.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 298.

Baron Kühnsberg nepobyde na zámku dlouho. Ještě na jaře téhož roku (1943), pro neshody s velením cvičiště SS, odjíždí do Vratislavi a s ním i obě knihovny – kyjevská a charkovská. Správou zámku je pak pověřen jeden z nižších důstojníků SS-Untersturmführer Laas – „*vášnivý nacista*“.²⁷⁶ Úředně spadá Konopiště pod správu Waffen-SS k 9. dubnu 1943 a následující den jsou nemovitosti vyvlastněny. Cena zámku a velkostatku, který ke Konopišti patří, je vyčíslena na 12 milionů korun.²⁷⁷ Na podzim 1943 se na Konopiště stěhuje velitelství SS (do té doby působící v Benešově). Zámek v následujících letech slouží k slavnostním akcím a poradám. Tehdy už zvenku šedozelený²⁷⁸ – kvůli náletům méně nápadný nátěr. Zámek se měl stát nejen reprezentativním sídlem, ale i centrem logistickým. Poblíž se měly nacházet muniční sklady, sklady pohonných hmot a seřadovací nádraží.²⁷⁹

Konopiště se v této době může pyšnit rozsáhlou sbírkou zbraní – hlavně po následníkovi rakouského trůnu Františku Ferdinandovi. Část této obrovské sbírky je na popud K. H. Franka přesunuta do loveckého muzea Hermanna Göringa. Sám K. H. Frank si nechá převést část stříbrných předmětů do Černínského paláce. Připravované vojenské muzeum také ukrojilo část konopišťské sbírky a hlavně sbírka italských zbraní z Modeny (estska zbrojnice), tvořila jádro muzea, ve kterém se objevily sbírky i z dalších zabraných zámků (mj. Roudnice, Zbiroh, Opočno). Značná část předmětů pak ještě do konce války putuje do Lince, kde se mají stát součástí „Vůdcova muzea“.²⁸⁰

Ve stejném roce, jako jsou přesunuta část sbírek z vojenského muzea do Rakouska (1944), přichází rozkaz až z Berlína, aby byl překontrolován zámecký majetek a sbírky a zjistilo se, co od poslední revize chybí. Veškeré kusy majetku, které se v zámku nacházely, měly být v inventáři orazeny značkou „K“. Kastelánovi se podařilo razítko s tímto označením získat a v noci orazítkovat schované předměty z roku 1941 jako ty revidované. Tím podruhé v průběhu války zachránil značnou část nejcennějších sbírek před nacisty.²⁸¹

Na jaře 1945 sílí spojenecké letecké akce i nad naším územím. Cvičiště SS, nacházející se v u Konopiště, pak výrazně zvyšuje šance na případné poškození zámku, během leteckého náletu.

²⁷⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 298.

²⁷⁷ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 277.

²⁷⁸ Foto viz Příloha.

²⁷⁹ ZOUZAL, T. ZABRÁNO, s. 278.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 278.

²⁸¹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 298.

V březnu se již SS-Sturmbarmfuhrer Fiedler²⁸² tohoto útoku přímo obává a nařizuje, aby byly cennější umělecké předměty sneseny do níže situovaných místností zámku. Nařizuje také zjistit, které předměty by šly dát případně do beden a mohly být odvezeny pryč z Konopiště.²⁸³ Na začátku dubna došlo k balení cenností a nakonec bylo naplněno 32 beden. V tuto dobu přijíždí „mezi půlnocí a druhou hodinou ranní auto z pražského hradu, které přiváží bedny s tajnými spisy a stříbrnými předměty.“ Na konci dubna jsou tyto předměty a spisy odvezeny neznámo kam a současně s nimi odjíždí i 32 beden konopištských památek, které byly naplněny začátkem měsíce.²⁸⁴

Pro budoucí návrat těchto předmětů na Konopiště bylo důležité svědectví jednoho z řidičů, který se později vrátil na zámek, aby sdělil kastelánovi Poslovi, že věci byly vyloženy v Kufsteimu v Rakousku. Bez tohoto svědectví by bylo bezpochyby mnohem obtížnější cennosti získat zpět do vlastnictví zámku Konopiště.²⁸⁵

V posledním dni války – 8. května 1945 – se na Konopišti konala schůzka štábního kapitána Karla Voleveckého a zástupci podzemního hnutí s německým velitelstvím /viz. dále). Měla za cíl jednání o odchodu oddílů SS z této oblasti. Po diskuzích bylo domluveno, že do 5 hodin ráno následujícího dne (tj. 9 května 1945), opustí jednotky a zaměstnanci zbraní SS prostor Konopiště.²⁸⁶ Domluva byla dodržena a večer 9. května byly již v přilehlých zámeckých budovách ubytovány jednotky Rudé armády.²⁸⁷

18. května 1945 přijíždí na zámek komisař zemědělství Nožička, aby shlédl stav zámku, a zahajuje akci na získání všech odvezených předmětů zpět. Mnoho z nich bylo rozvezeno po německých zámcích, a jak se později ukázalo, tak se tyto předměty nenacházeli jen v Kufsteinu ale i například v Salzburgu, Berlíně a na jiných místech sousedních států. Po dlouhých a usilovných pracích bylo nakonec skoro vše – na podzim roku 1947 – na svém místě.

²⁸² Fiedler měl na Konopišti na starosti protiletectkou obranu.

²⁸³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 298.

²⁸⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 300.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ viz Události v samém závěru války.

²⁸⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 300.

4. OSOBY SPJATÉ S BENEŠOVEM UVEDENÉ V PAMĚTNÍ KNIZE

4.1. BENEŠOVŠTÍ UČITELÉ, KTEŘÍ ZAPLATILI BOJEM ZA SVOBODU SVÝM ŽIVOTEM

AČ MRTVÍ – ŽÍJÍ V NÁS²⁸⁸

Pamětní kniha dává prostor i učitelům – hrdinům, přičemž nabízí krátké příběhy těch, kteří svoje hrdinství zaplatili životem. Je určitě příhodno jim dát alespoň v krátkosti prostor i v této práci.

KAREL DIMITRIJ BALEK

Karel Dimitrij Balek byl ředitelem chlapecké měšťanské školy v Benešově. Narodil se 16. prosince 1887 v Počátkách, studoval v Telči a po studiích se začal věnovat učitelské profesi. V první světové válce byl na ruské frontě zajat a vstoupil do legií. Po návratu učil na obecných školách po okolí (např. Žirovnice, Kamenice nad Lipou) a v roce 1932 se stal ředitelem na chlapecké měšťanské škole v Benešově.

Během okupace se podílel na činnosti v odbojovém hnutí generála Kraváka. Společně s dalšími²⁸⁹ byl zatčen 1. září 1939 a vězněn po celou dobu okupace v různých koncentračních táborech. Z Buchenwaldu, kde trávil poslední měsíce války, se vrátil už se značně podlomeným zdravím a na podzim téhož roku onemocnil těžkou jaterní chorobou a 11. dubna 1946 umírá.²⁹⁰

VLADIMÍR LEPŠ

Vladimír Lepš se narodil v říjnu 1891 ve Slavoňově (okres Nové Město nad Metují). Na severovýchodě Čech strávil svoje mládí i studia a i počátky své učitelské kariéry.²⁹¹ Poté se přestěhoval do Středních Čech a jako odborný učitel začal působit v Benešově (od roku 1933). Po zatčení Balka byl jmenován prozatímním ředitelem chlapecké školy. Zatčen byl 4. září 1944 a odsouzen o měsíc později k osmi letům v káznici v Německu. Odtud byl odvečen před

²⁸⁸ Pamětní kniha 1937–1948, s. 330.

²⁸⁹ viz Život v Benešově za druhé světové války.

²⁹⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 331.

²⁹¹ Vladimír Lepš vystudoval učitelský obor v Hradci Králové. Poté vyučoval například na měšťanských školách v Trutnově či Machově.

postupující americkou armádou do Straubingu, kde na následek srdeční slabosti, způsobené tělesným vysílením, umírá v polovině dubna 1945.²⁹²

Velmi zajímavý pohled přináší do situace i paní Božena Lepšová, manželka Vladimíra Lepše, která popisuje zatčení i následné události v Pamětní knize. *„Můj muž byl zatčen v souvislosti se zatčením dalších učitelů Travěnce, Sirového a Vašty (viz dále), což byli odborní učitelé na téže škole jako můj muž. Ten jakožto představený nesl zodpovědnost... 18. října byl soud. Tři učitelé: Travěnc, Sirový a Vašta byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni na Pankráci. Mému muži, který měl rovněž za odpovědnost návrh smrti, byl při soudě trest zmírněn v 8 let káznice. 30. ledna byl poslán transportem do káznice v Ebrachu.²⁹³ ... Když byl Ebrach již odstřelován Američany, odešel můj muž hned s prvním transportem do Straubingu, kde těsně před svobodou 17. dubna 1945 zemřel.“* Tyto, podle paní Lepšové, „suchá data“ doplňuje o úryvky dopisů kamarádů, kteří věznění přežili.²⁹⁴

Josef Brzek píše, že Lepš nezahlélel ani ve vězení: *“... Povzbuzoval ty, kteří již na mysli klesali, přednášel spoluvěznům české dějiny.“²⁹⁵* Že byl výborný dějepisář, potvrzuje i Josef Krejza v dalším z dopisů. Jaroslav Potůček líčí poslední dny Vladimíra Lepše, muže se *„zlatou duší a vzdělanou, příjemnou a zajímavou povahou.“*... *„Setkávali jsme se na pravidelných odpoledních procházkách. Velmi mě zajímal dějepis a tak mi ochotně vše z dějin vysvětloval a napsal i letopočty historických událostí... Až jednou – na obvyklou procházku nepřišel. Den předtím se mi svěřil, že byl na marodce, ale že mu tam dali jen nějaké kapky a poslali ho zpět, aby neobtěžoval. Jeho písmo na lístku s letopočty bylo třaslavé... Ještě se mi svorně omlouval, že nemohl napsat více, že až příště. Ale už nenapsal.“²⁹⁶*

VOJTĚCH TRAVĚNEC

Vojtěch Travěnc²⁹⁷ se ještě mohl „pochlubit“, i když jen velmi těsně, že žil ve dvou stoletích. Narodil se 14. dubna 1898 v Málkovicích (dnešní okres Vyškov). V Brně absolvoval učitelský ústav a v okolí strávil většinu života za První republiky s krátkou profesní zastávkou na

²⁹² Pamětní kniha 1937–1948, s. 331-332.

²⁹³ Dnešní Německo.

²⁹⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 333.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 334.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ viz Komunistický odboj a odbojová organizace místních učitelů.

Slovensku. Po odstoupení pohraničí v roce 1938 nastoupil na měšťanskou školu v Bystřici u Benešova a nakonec na chlapeckou měšťanskou školu do Benešova.

V červnu 1944 byl při vyučování zatčen, vězněn v Praze a 18. října téhož roku zvláštním soudem odsouzen k trestu smrti. Důvodem bylo vydávání ilegálních letáků a časopisu, přechovávání zbraní a podpora nepřátel říše.²⁹⁸ Popraven byl v pankrácké věznici chvíli před Vánoce, 13. prosince 1944.²⁹⁹

JAROSLAV SIROVÝ

Sirový³⁰⁰ se narodil již ve 20. století, 30. června 1901 v Mezně (dnešní okres Votice). Studoval na učitelském ústavu v Soběslavi a poté přesunul svoje učitelské nadání na východ od Benešova směrem k Vlašimi (např. Trhový Štěpánov, Keblov). Od roku 1938 působil na měšťanské škole v Benešově. V Benešově byl počátkem srpna 1944 zatčen a za podporu Travěnce odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 13. prosince 1944.³⁰¹

LADISLAV VAŠTA

Nejmladší z uvedených byl Ladislav Vašta,³⁰² který se narodil na začátku roku 1914, kdy do začátku první světové války zbývaly jenom měsíce. Svoji učitelskou profesí působil hlavně v oblasti Benešova (např. Neveklov, Týnec nad Sázavou, Popovice)³⁰³ a poté nastoupil stejně jako dva výše zmínění (Sirový a Travěnc) na měšťanskou školu v Benešově. Spolu s nimi se podílel na vydávání ilegálního časopisu *Hlas československého partyzána*, ilegálních letáků a podpoře uprchlých ruských zajatců. Také Vaštu potkal podobný osud a v prosinci je v pankrácké věznici společně s Travěncem a Sirovým popraven.³⁰⁴

JOSEF JELENECKÝ

Narodil se 19. března 1888. Působil jako řídící obecné školy dívčí v Benešově a 4. září 1944 je zatčen. Spolupráce s Travěncem mu prokázána nebyla, ale odsouzen byl za poslech zahraniční rozhlasu a následné šíření těchto informací mezi obyvatelstvem za účelem podryvání autority

²⁹⁸ Společně s Ladislavem Vaštou podporovali uprchlé ruské zajatce. Pamětní kniha 1937–1948, s. 334.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 335.

³⁰⁰ viz Komunistický odboj a odbojová organizace místních učitelů.

³⁰¹ Pamětní kniha 1937–1948, s. 336.

³⁰² viz Komunistický odboj a odbojová organizace místních učitelů.

³⁰³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 336.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 337.

říše. Než byl odvezen do káznice, kde měl strávit dalších 5 let, onemocněl. Léčba probíhala na Jiráskově klinice, kde v důsledku spojeneckého bombardování 14. února 1945 umírá.³⁰⁵

4.2. KONFIDENTI

Velmi zajímavá částí vývoje Benešova, týkající se druhé světové války jsou poválečné retribuce. Těm se podrobně věnuje Pavel Kmoch,³⁰⁶ – vzhledem k časovým i velikostním limitům této práce jsou zmíněny konfidenti jenom velmi stručně. Další analýza kroniky by bezpochyby mohl jít i tímto směrem.

Po návratu z londýnského exilu vydal Edvard Beneš několik dekretů k potrestání nacistických zločinců, zrádců a kolaborantů. V Benešově počet souzených přerostl číslo 150. Dáno to bylo přítomností cvičiště SS – „*Benešov rejdištěm gestapáků*“. Byla zde ale zřízena i velká síť udavačů gestapa, „*kterým i několik Benešáků podávalo zprávy a přímo i udání, které byly příčinou, že i několik dobrých českých lidí z Benešova přišlo do kriminálu, ba i o život.*“ Hlavním vyšetřujícím sídlem gestapa byla vila Katuška, kde byly nejen cely, ale ve sklepě i místnost s mučidly.³⁰⁷

V Benešově byla zřízena vyšetřující komise, která měla za úkol vypátrat a postavit před členy gestapa. Před benešovským soudem nakonec mj. skončili:

JULIUS MULLER-RIEDL

Julius Muller-Riedl byl podle pamětní knihy „*jeden z nejhorších*“. Odsouzen byl k trestu smrti.³⁰⁸

OSWALD MARX

V pamětní knize je mu přičítána smrt učitelů Ladislava Vašty, Vojtěcha Travěnce a Jaroslava Sirového. Odsouzen byl k trestu smrti a popraven 21. února 1946.³⁰⁹

³⁰⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 337.

³⁰⁶ KMOCH, P. Provinění proti národní cti: "Malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy, Akademia, Praha 2015.

³⁰⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 340.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 341.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 341–342.

ROBERT HOLH

„*Známý sadista*“³¹⁰ se narodil v Ivančicích u Brna, byl členem římskokatolické kongregace Nejsvětější svátosti v Brně. Po vystudování práv nastoupil 8. října 1939 ke gestapu. V Benešově působil od března 1943.³¹¹ Způsobil při výsleších těžká ublížení na zdraví a následnou smrt Karlu Zmekovi a dalším obyvatelům těžká zranění.³¹² Robertu Holhovi se věnuje jeden díl pořadu Českého rozhlasu Historie českého zločinu v epizodě: *Mám to z tebe vymlátit*.³¹³

Holh byl členem NSDAP ve funkci Blockleitiera. Soud zasedal v únoru 1946 v Benešově. U soudu mj. vypovídala i Anna Fraňková jako svědkyně výslechů, které vedl Robert Holh se zadrženými. Fraňková chodila do vily Katuška, kde Holh sídlil, uklízet. Sama pak vypověděla, že často musela uklízet krev a že jednou přímo rány, řev a nárek týraných slyšela přes dveře. Nejspíše to byl výslech Karla Zmeka, který byl zatčen v souvislosti s podporou ruských uprchlých zajatců, které podporovali i Vašta, Travěnc a Sirový.³¹⁴ Holh byl odsouzen k trestu smrti.³¹⁵

JAN OTRADOVEC

Řidič gestapa je zmiňován jako donašeč, který se podílel na zatýkacích akcích v několika obcích, které měly za následek asi 150 zatčených občanů. Dále se podílel na smrti několik občanů Benešova udáním, za co byl odsouzen k trestu smrti a oběšen v říjnu 1946.³¹⁶

FRANTIŠEK TEUNER

V kontrastu statečných obyvatel, kteří se podíleli na odbojové činnosti, musím uvést ještě jedno jméno – jméno benešovského rodáka. František Teuner během ní působil jako jeden z hlavních činitelů v organizaci Kuratorium (generální referent).³¹⁷ Narodil se 6. března 1911, jako první dítě³¹⁸ do rodiny primáře benešovské okresní nemocnice.³¹⁹ Křestní jméno dostal podle kmotra.

³¹⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 342.

³¹¹ *Mám to z tebe vymlátit*, Český rozhlas Dvojka. (13. 7. 2020)

³¹² Pamětní kniha 1937–1948, s. 342.

³¹³ Dostupné online z: <https://dvojka.rozhlas.cz/mam-z-tebe-vymlatit-7448270>

³¹⁴ viz Benešovští učitelé, kteří zaplatili bojem za svobodu svým životem.

³¹⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 342.

³¹⁶ Tamtéž, s. 343.

³¹⁷ Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě bylo jakousi obdobou německého Hitlerjugend.

³¹⁸ O rok později (1912) se narodil bratr Karel a v roce 1916 také sestra Žofie.

³¹⁹ Otec Karel Teuner vystudoval lékařství ve Vídni, což mu bylo v období rané samostatnosti Československa vyčítáno. Přesto se stal primářem benešovské nemocnice, kterou vedl 35 let. Byl také mimo jiné osobním lékařem Františka Ferdinanda d' Este.

Tím byl, tři roky před svou smrtí v Sarajevu, František Ferdinand d'Este. Choť Františka Ferdinanda, Žofie Chotková, pak byla malému Františkovi kmotrou.³²⁰

Studovat začal na místním gymnáziu v roce 1921. O osm let později odmaturoval a dal se v otcových šlépějích na medicínu. Tu úspěšně absolvoval a v prosinci 1935 byl promován doktorem všeobecného lékařství.³²¹ To bylo již v době, kdy byl Teuner členem fašistické organizace Vlajka. Erich Renner uvádí, že lze předpokládat názorový vliv následníka trůnu na otce Karla. Teunerovi často cestovali a mezi navštěvované destinace patřilo mj. Německo a hlavně Itálie, která byla podle pamětníků zastávkou rodiny, hlavně kvůli oblibě k Benitu Mussolinimu.³²²

Teuner byl ve Vlajce na počátku druhé světové války velmi aktivním řečníkem.³²³ Nenávistné se staly hlavně teze spojené s první republikou, kterou vnímal Teuner velmi negativně a vznik Československa pak za osudný omyl.³²⁴ Cílem kritiky se pro něj stal také „západní“ kapitalismus. Viníkem války byly podle něj Spojené Státy a Velká Británie, naopak Adolfa Hitlera prohlašoval za prvního demokratického diktátora v dějinách.³²⁵ Ambiciózní plány, které Teuner měl, byly odrazem prezentovaných názorů. Tehdy téměř třicetiletý Teuner však záhy pochopil, že k prosazení těchto plánů bude potřebovat silnější organizaci, než je nacisty vlažně přijatá Vlajka. Na počátku roku 1941 tak z Vlajky vystupuje.³²⁶

Již od počátku okupace je frustrován situací, která v Protektorátu nastala. Na rozdíl od většiny obyvatelstva však největší příkoří spatřuje v nemožnosti podílet se na vládě. „*Jak bychom Vám rádi pomohli, jak bychom byli šťastni, kdyby bylo možno něco udělat, kdyby z německé strany přišlo vybitnutí a ulehčení nějaké plánovité akce na přeorientování našeho lidu*“. V dopise Emanuelovi Moravcovi shrnoval Teuner myšlenky, které ho tížily od 15. března 1939. Jako kolaborant předpokládal otevření cesty k moci, která byla ale mezitím soustředěna pouze do rukou Háchovy skupiny, která navíc udržovala kolaboraci na minimu.³²⁷ Právě v Moravcovi

³²⁰ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER. OD KRITIKY DEMOKRACIE K FAŠISMU A KOLABORACI. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, č. 40 (2000), s. 149.

³²¹ Tamtéž, s. 151.

³²² Tamtéž, s. 150.

³²³ Tamtéž, s. 151.

³²⁴ Tamtéž, s. 153.

³²⁵ Tamtéž, s. 152.

³²⁶ Tamtéž, s. 153.

³²⁷ Tamtéž, s. 155.

spatřoval Teuner velkou nadějí na pomoc, v prosazení svých plánů.³²⁸ Teunerovy nenaplněné teze o možnosti vlády nebyly jedinými trablemi, se kterými se benešovský rodák musel potýkat. V nemocnici přicházelo odsuzování z řad kolegů – lékařů, se kterými měl celkově, hlavně kvůli podpoře Hitlera, velmi špatné vztahy. Poté přišlo rozmlouvání kolaborační činnosti vlastním otcem a nakonec po přijetí funkce v Kuratoriu také rozchod s přítelkyní. Po tom všem si Teuner zapsal, že „... cítí rozervaný a nešťastný.“³²⁹

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě započalo svojí činnost 21 dní po atentátu na Reinharda Heydricha, 17. června 1942.³³⁰ Předsedou se stal Emanuel Moravec a František Teuner generálním referentem. K dispozici měli velkou část majetku Orla, Sokola a dalších organizací (skoro 900 tělocvičen, 1163 hřišť, 75 obytných domů atd.).³³¹ Činnost Kuratoria narážela na nedůvěru rodičů dětí, které byli, podle vládního nařízení z 29. 5. 1942, povinni navštěvovat organizaci dvě hodiny každý týden.³³² Kuratorium dosáhlo i některých úspěchů. Především se zaměřovalo na sportovní akce,³³³ byly vydávány časopisy jako pro dospělé (Zteč) tak pro menší čtenáře (*Správný kluk*) a čtenářky (*Dívčí svět*). Vážné obavy těchto úspěchů projevila řada osob v londýnské emigraci, např. i Jan Masaryk.³³⁴

Jestli mohly alespoň částečně těšit, možná neoprávněně vysoké Teunerovo sebevědomí, úspěchy výše zmíněné, protipól musel zažívat v otázce svého postavení v Kuratoriu. Němečtí poradci,³³⁵ kteří měli rozhodující slovo, dělali Teunerovi nepříjemnosti, spíše vědomé naschvály. Teuner byl na školících táborech považován za pouhého hosta s žádnými velícími pravomocemi, do některých částí tábora nemohl vůbec vstoupit. Sám si pak postěžoval na honoraci, která byla třikrát menší než na klinice.³³⁶

Jak uvádí Erich Renner, tak s blížící se porážkou Německa klesala už v té době velmi pochybná autorita Kuratoria k absolutní nule. Po vzdání se všech nadějí na možný boj v Praze proti Rudé armádě odjíždí Teuner směr Plzeň.³³⁷ Do amerického zajetí padne 9. 7. a po dvou měsících je

³²⁸ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER, s. 156.

³²⁹ Tamtéž, s. 155.

³³⁰ Podrobnější informace nalezneme např. ŠUSTROVÁ, R. Pod ochranou protektorátu, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012.

³³¹ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER, s. 157.

³³² Tamtéž, s. 162.

³³³ Například akce „Každý hoch a dívka plave“ přilákala na 83 tisíc dětí.

³³⁴ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER, s. 163.

³³⁵ Poradce Kuratoria tvořili především důstojníci SS.

³³⁶ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER, s. 165.

³³⁷ Tamtéž, s. 167.

v Salzburgu propuštěn. Úřadům se skrývá od 8. října 1945, kdy je vydán pokyn k zahájení pátrání. O rok a půl později, 2. dubna 1947, je zatknut na mnichovském nádraží čtyřmi československými důstojníky v doprovodu dvou členů americké vojenské policie. Při výslechu se pokusí Teuner o útěk. Skokem z okna však docílí pouze zlomení levé nohy a dalších pohmožděnin. Skrytého v ruinách ho našli Němci, kteří ho předali policii.³³⁸

Československým úřadům byl vydán 6. 5. 1947 a v pankrácké věznici si vyslechl čtyři dny starý rozsudek smrti. Snaha o zmírnění trestu teď ležela hlavně na bratrovi Karlovi, který shromažďoval důkazy, které by měli tíženým, zmírňujícím efektem. Teuner měl například poslouchat londýnský rozhlas, zatajit Žižkovou odbojovou skupinu, o které věděl a díky Kuratoriu pomoci české mládeži ke sportu. Sám František Teuner pak ve věznici napsal rozsáhlý text obhajoby. Ten „*překvapí svou drzostí až nestoudností. (Teuner) necítil nejmenší pocit viny... nacistické proslovy bagatelizoval („takhle se tehdy mluvilo“).*³³⁹... *Do čela Kuratoria se postavil [podle své výpovědi] pod nátlakem.*“³⁴⁰ Probíhaly další výslechy svědků, ale až do roku 1951 rozhodnutí soudu nezměnily. 23. 8. 1951 mu byl rozhodnutím prezidenta republiky trest smrti prominut a změněn na doživotí. Amnestií prezidenta v roce 1956 mu byl trest snížen na 25 let. Další amnestie v roce 1960 se již Teunera netýkala a trest zůstal nezměněn.³⁴¹ Propuštěn byl až o osm let déle, v roce 1968. Deset let na svobodě trávil nejprve obnovenou prací v lékařských zařízeních a poté odchodem do Německa. Zde v roce 1978 v Norimberku umírá.³⁴²

³³⁸ RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER, s. 168.

³³⁹ Tamtéž, s. 170.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 171.

³⁴¹ Tamtéž, s. 172.

³⁴² Tamtéž, s. 173.

ZÁVĚR

Pamětní kniha města Benešov 1937–1948 a knihy Jiřího Tywoniaka³⁴³ (1919–1995) jsou stěžejní pro tuto práci nejen obsahem, jsou ale důležité i z hlediska svědectví, které přinášejí. Jak autoři Pamětní knihy, tak Jiří Tywoniak, jsou přímými svědky událostí v Benešově (Tywoniak zde působil za války jako učitel a poté pracoval v muničním skladu v blízké Vlašimi³⁴⁴). Po bližší analýze však můžeme vidět řadu aspektů, které výrazně diferenciuji výše zmíněná díla. U Tywoniakových děl je vidět odstup od událostí (možná i snaha historické nezaujatosti), naopak v pamětní knize místy povolují autoři uzdu emocím a určitě ještě nezahojeným ranám. Nemůžeme to Voleveckému, Svobodovi a dalším v kontextu věcí, které se zde udály, vyčítat, doba, kterou popisují, je z hlediska objektivitě těch, kteří ji zažili, jednou z nejtěžších, ne-li vůbec tou nejtěžší na interpretaci. Místy se tak objevují fráze jako: „*německými parazity*“³⁴⁵ atd., které odrážejí názor, který v obyvatelích Benešova, vesměs násilně vynucený, pobyt německého vojska ve městě vzbudil. Tato pamětní kniha není výjimkou a předpokládám, že podobný názor – možná někde ne tak interpretovaný – sdílela velká část obyvatel Protektorátu, navíc u Benešova a okolí s ještě jedním přídatným aspektem – cvičišťem SS – které také ovlivňovalo chod města. Na druhou stranu je nutné zmínit, že na rozdíl od Tywoniaka a Charváta se kronika psala před únorem 1948. Následný vývoj událostí v Československu by mohl zapříčinit rozdíly v poskytovaných informacích a velký prostor by dostal i předpokládám hlavně komunistický odboj.

Jak již jsem psal v úvodu, není možné říci, zda kronikář či přímo sám Volevecký pracovali se zápisky z daných událostí, nebo pouze se svojí pamětí. Toto poznání by bylo pochopitelně klíčové, leč asi se ho už nedozvíme. Velmi důležitý poznatkem však zůstává v kapitole o posledních dnech války v Benešově,³⁴⁶ že Volevecký od 10. května, jak sám přiznává, trpěl velmi závažnou srdeční chorobou, která ho indisponovala a která zapříčinila to, že ho každý den navštěvoval lékař, který dokonce tuto chorobu označil za smrtelnou. Volevecký prokázal velké odhodlání a nemoc porazil, jak však uvádí, nemohl zpracovat zprávu o těchto událostech ihned, nýbrž až po několika měsících. „*Poznamenávám [Volevecký], že proto*

³⁴³ hlavně knihy *Léta okupace na Benešovsku 1 (1939 – 1942)* a *Léta okupace na Benešovsku 2 (1943 – 1945)*.

³⁴⁴ DATABÁZE KNIH. Jiří Tywoniak, *Životopis*, 10. 3. 2020.

³⁴⁵ Pamětní kniha 1937–1948, s. 104.

³⁴⁶ viz Události v samém závěru války.

mnoho z toho, co je zpracováno v této zprávě, je zachyceno zhruba“.³⁴⁷ To je samozřejmě klíčový poznatek. Toto sdělení se však objevuje pouze u této kapitoly. Můžeme se tak pouze domnívat, jestli obdobná situace nastala i u dalších zápisků pod kterými je podepsán Volevecký³⁴⁸), či zde už Volevecký pracoval s nějakou předlohou v podobě poznámek. Literatura³⁴⁹ čerpá i z memoárů Karla Voleveckého, které se mi nepodařilo sehnat. Že ale existovali/existují mi potvrdil i ředitel benešovského archivu pan Michal Sejk. Na druhou stranu literatura, která z nich čerpala, nepřinášela žádné nové – „převratné“ – informace a sám vyvozuji, že kvůli zdravotním problémům Volevecký psal memoáry, alespoň ohledně posledních dní války, stejně jako Pamětní knihu až s určitým odstupem. V kapitole *Události v samém závěru války* pak není mnoho možností jak Pamětní knihu doplnit o literaturu. Ta totiž čerpá převážně právě z Pamětní knihy.

Z novějších publikací jsem čerpal z Petra Kose³⁵⁰ či Tomáše Zouzala.³⁵¹ Školní kroniky neposkytují, oproti původnímu očekávání, k tématu této práci relevantní informace, spíše informují o počtu žáků, různých událostech, které pořádá škola atd. Proto ohledně školství čerpám především z Pamětní knihy.

Vzhledem k velikosti Benešova a množství různých pramenů se další směřování výzkumu může udat různými směry. Už výše zmiňované retribuce jsou určitě zajímavým prostředkem jak poznat místní obyvatele. Dalším výzkumným směrem by mohlo být zaměření na správu Benešova.

Orální historie by byla určitě přínosnou, na druhou stranu by aktuálně bylo téměř nemožné (vzhledem k věku) získat nějakého pamětníka, který působil v odbojové činnosti v Benešově v nějaké řídicí funkci a měl informace, aby mohl rozporovat s Pamětní knihou. Na poznání života během války, by byla orální historie určitě jedním ze zajímavých zdrojů, jak jsem ale psal v úvodu, kvůli koronavirovým opatřením a množství jiných zdrojů, jsem se rozhodl orální historii z výzkumu vynechat.

³⁴⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 213.

³⁴⁸ viz Karel Volevecký a jeho odbojová činnost.

³⁴⁹ Z toho zdroje čerpá jak Tywoniak, tak i Charvátova publikace.

³⁵⁰ KOS, P. Cvičiště SS.

³⁵¹ ZOUZAL, T. ZABRÁNO.

PŘÍLOHY

PŘEHLED VOLEBNÍCH VÝSLEDKŮ V SOUDNÍM OKRESE BENEŠOV V LETECH 1920–1935³⁵²

strana	1920 (v %)	1925 (v %)	1929 (v %)	1935 (v %)
Republikánská	19,7	24,3	29,2	28,1
čs. venkova (agrární)	12,4	14,2	13,1	12,9
Lidová	5,1	7,5	5,9	8,2
Živnostensko-obchodní	10,9	4,7	3,6	—
Národní demokracie	18,3	19,7	21,3	15,2
Národní socialisté	29,8	13,7	17,7	14,2
Komunistická	—	9,8	7,1	8,9
Národní sjednocení	—	—	—	8,3
Národní obec fašistická	—	—	—	3,6

DOPIS P. KLOOTWIJKA

Dopis je v Pamětní knize odcitován.

Vážený pane starosto,

V lednu 1945 Němci vnikli do domů města Dordrechtu, kde jsem narozen a bydlím, a odvěkli 3 až 4 000 mužů mezi 16-ti až 40-ti lety. Já jsem byl mezi nimi. Po krátkém pobytu v nějakém kampu v Holandsku nás odvezli vlakem za špatných okolností do Vídně, kde náš později nutili k práci na dráze. To vše Vás ale nebude zvláště zajímat, chtěl jsem však sdělit, že tenkrát, dne 23. ledna 1945, vlak s námi, ve kterém jsme se klepali zimou a byli jsme hladoví – 48 hodin jsme nedostali nic – zastavil v Benešově. Několik z nás, i já, opustili jsme vlak, abychom zkusili sehnat nějaké jídlo. Šel jsem po ulici blízko dráhy a hned mě zavolaly dvě ženy a bez ptaní mi daly peníze a bony na chléb. Nikdy jsem se necítil tak šťastný jako tenkrát a nikdy na

³⁵² PETRÁŇ, J., *Benešovsko*, s. 180.

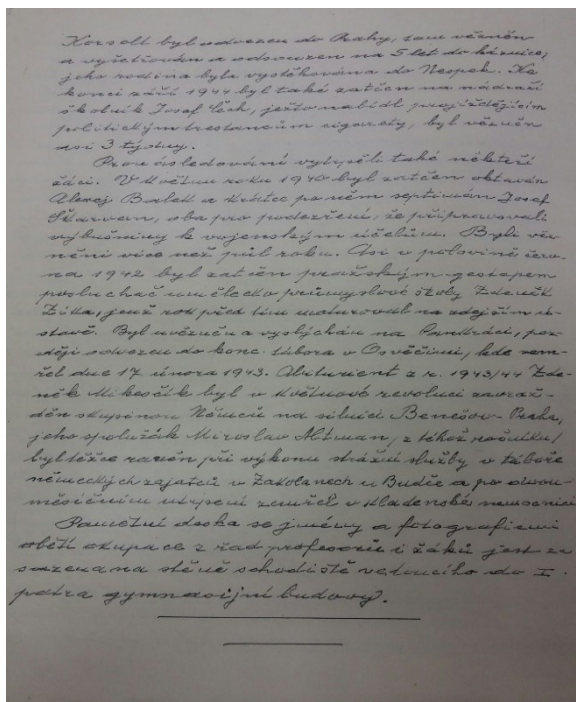
to nezapomenu. I moji kolegové byli tak velkoryse pohoštěni. Jménem všech, kteří Vám a občanům města Benešova ještě neděkovali, zasíláme nejsrdečnější díky za zvlášť velkou dobrotu, která nám vždy zůstane vtištěnou do srdce. Rád bych od Vás obdržel několik řádek, že jste můj dopis obdržel a poručím se Vám v nejdokonalejší úctě.

Váš P. Klootwijk³⁵³

³⁵³ Pamětní kniha 1937–1948, s. 309–310.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

S. 132 V PAMĚTNÍ KNIZE³⁵⁴

ADMINISTRATIVNÍ ROZDĚLENÍ OKRESU BENEŠOV³⁵⁵

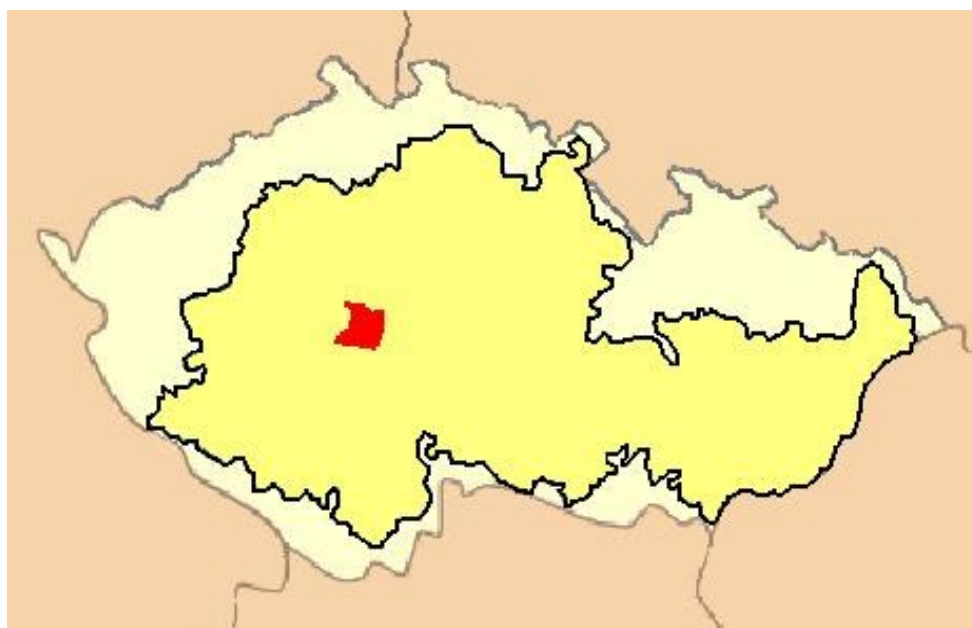
ADMINISTRATIVNÍ ROZDĚLENÍ OKRESU BENEŠOV - STAV K 1.1.2009

³⁵⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 132.

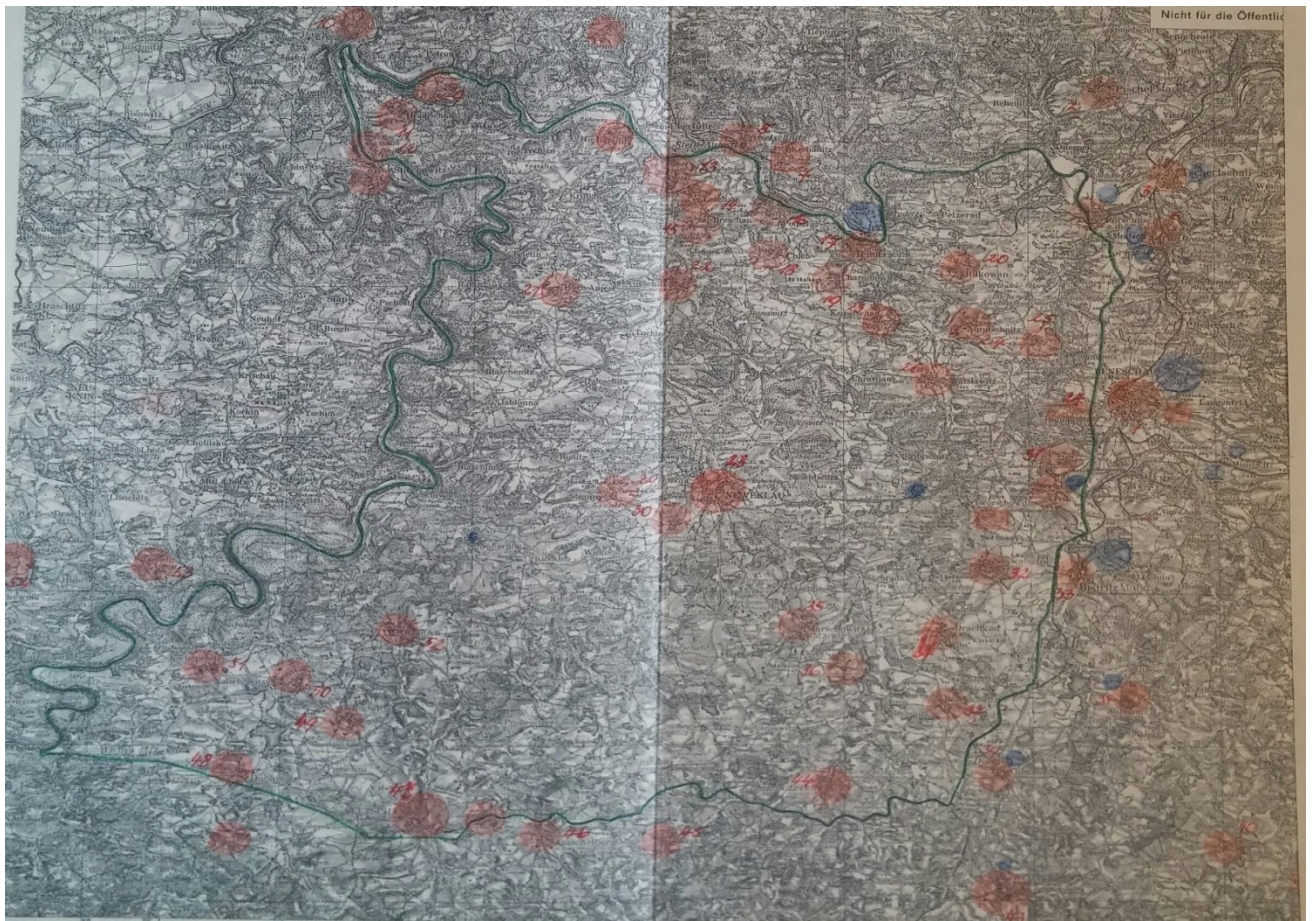
³⁵⁵ Okres Benešov, Krajská hygienická stanice. Dostupné z: <http://www.khsstc.cz/obsah/Benesov_61_1.html>.

CVIČIŠTĚ SS V RÁMCI PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA³⁵⁶

³⁵⁶ Výcvikový prostor Waffen SS na Benešovsku, Wikipedia (21. 6. 2020)

MAPA CVIČIŠTĚ S LEGENDOU³⁵⁷

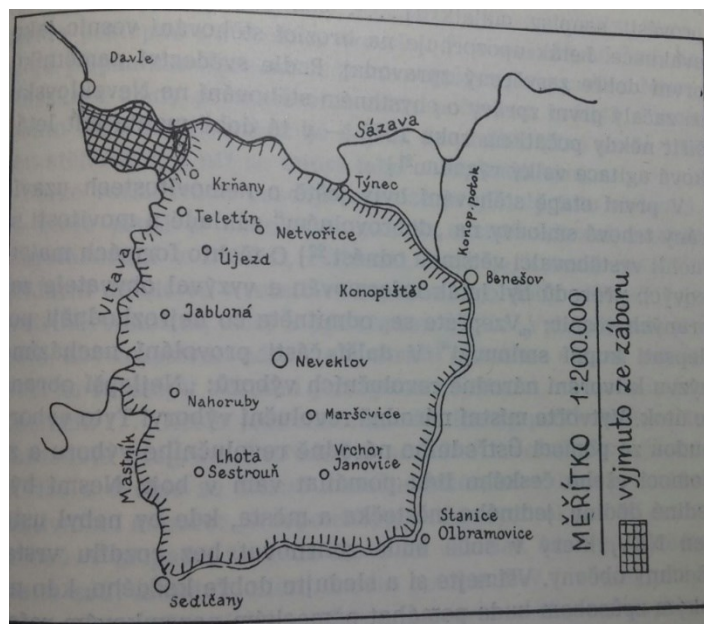

LEGENDA

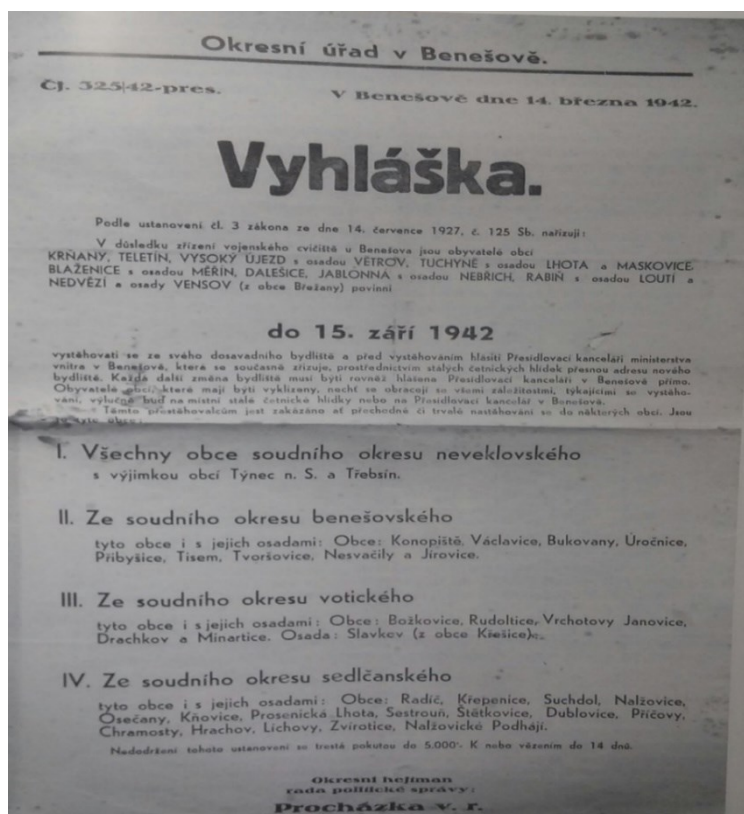
	<i>Skupiny vojska v 72 metrové městě S. V.</i>		<i>Vešší posádky jednotek S. S.</i>
	<i>Vešší skupiny vojska mimo město.</i>		<i>Ménší posádky jednotek S. S.</i>
	<i>Bunty a skupiny vojska.</i>		<i>Velké sklady střeliva a municie v pražské městě S. S.</i>
<i>S. V. M. V. D. N. S. N. R. D. C. M. Ú. V. O. D.</i>	<i>Staniště letadla. Místo letadla. Obrana národa. První máj revoluce. První československé vojsko. Voj. v. j. odh. domácko.</i>		<i>S. V. a ostatní jednotky S. S. rozložení v pražské městě S. S. ležící a v okolí letadla v pražské městě.</i>

³⁵⁷ Pamětní kniha města Benešov 1937–1948.

PLÁNEK NA ILEGÁLNÍM LETÁKU ÚSTŘEDNÍHO NÁRDONĚ REVOLUČNÍHO VÝBORU O ZABRÁNÍ OBLASTI MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU³⁵⁸

VYHLÁŠKA O VYSTĚHOVÁNÍ OBCÍ Z 14. 3. 1942³⁵⁹

³⁵⁸ CHARVÁT, J. Podblanicko, s. 85.

³⁵⁹ KOS, P. Cvičičtě, s. 23.

MÍSTO KDE BYLI POHŘBENÍ AMERIČTÍ LETCI POBLÍŽ VÁŇOVA STATKU³⁶⁰

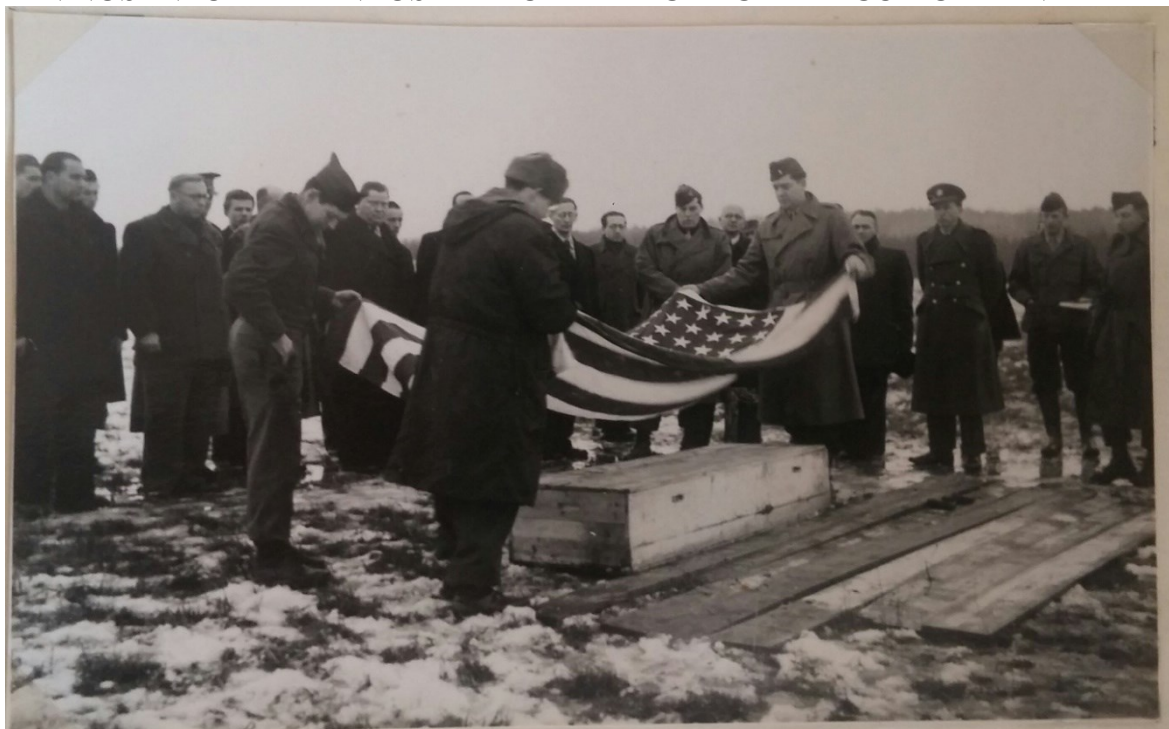
ODHALENÍ OSTATKŮ NA VÁŇOVĚ DVOŘE³⁶¹

³⁶⁰ Pamětní kniha 1937–1948, s. 143

³⁶¹ Tamtéž, s. 142.

SLAVNOSTNÍ UKLÁDÁNÍ OSTATKŮ AMERICKÝCH LETCŮ DO RAKVÍ³⁶²

OBECNÁ A MĚŠTANSKÁ ŠKOLA DÍVČÍ³⁶³

³⁶² Pamětní kniha 1937–1948, s. 142., s. 143.

³⁶³ Tamtéž, s. 119.

TĚLOCVIČNA PROMĚNĚNÁ V KUCHYŇ³⁶⁴

ZDEVASTOVANÝ ŠKOLNÍ INTERIÉR PO ODCHODU NĚMECKÝCH VOJSK³⁶⁵

³⁶⁴ Pamětní kniha 1937–1948, s. 116.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 118.

KONOPIŠTĚ V ZIMĚ 1947³⁶⁶

³⁶⁶ Pamětní kniha 1937–1948, s. 298

PLUKOVNÍK LUDVÍK ČESKÝ³⁶⁷

MAJOR JOSEF PRŮŠA³⁶⁸

³⁶⁷ Pamětní kniha 1937–1948, s. 301.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 303.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRIMÁRNÍ

- Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, SOkA Benešov, Archiv města (AM) Benešov, 398 stran.

SEKUNDÁRNÍ

- HERTL, J. CHARVÁT, J., PETRÁŇ, J., REINŠTEIN, Č., TYWONIAK, J. Podblanicko proti okupantům, Benešov 1966.
- HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území, 1942 – 1950, faksimile, Státní ústřední archiv v Praze, 1985.
- JIRKO, Josef. Benešovské gymnázium za nacistické okupace, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka č. 19, 1978.
- KOS, Petr. Cvičiště Benešov VSTUP ZAKÁZÁN!!, Benešov 2011, Posázaví
- KRAUSOVÁ, Jaroslava. Cvičiště SS u Benešova (Vysídlování obyvatelstva a jeho poválečný návrat), diplomová práce, Universita Karlova v Praze, 1996
- MÁŠKA, Ivan. Cvičiště SS „Böhmen“ 1942-45, Příspěvek k životu obyvatel Podblanicka, diplomová práce, Universita Karlova v Praze, 1999.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva a kol. Benešov, Praha 1988, Pressfoto.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva. Zmizelé Čechy – Benešov, Praha 2005, Paseka.
- RENNER, E. FRANTIŠEK TEUNER. OD KRITIKY DEMOKRACIE K FAŠISMU A KOLABORACI. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, č. 40 (2000), s. 149-179.
- ŠMERÁK, V. Ohlédnutí Almanach 1942 – 2012, Neveklov 2012, Europrint.
- TYWONIAK, Jiří. Benešov a Konopiště v minulosti, Benešov 1993, Polygos Benešov.
- TYWONIAK, Jiří. Heydrichiáda a Benešov, Benešovský kalendář, č. 9, 1992.
- TYWONIAK, Jiří. Léta okupace na Benešovsku 1 (1939 – 1942), Benešov 1987, Muzeum okresu Benešov.
- TYWONIAK, Jiří. Léta okupace na Benešovsku 2 (1943 – 1945), Muzeum okresu Benešov, Benešov 1992.

- ZOUZAL, T. ZABRÁNO PRO SS – Zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války, Praha 2016, NAŠE VOJSKO.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- BENEŠOV-CITY. Starostové města. (21. 3. 2020). Dostupné z: <https://benesov-city.cz/dp/id_ktg=1121&p1=39361>
- Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2019.
- DATABÁZE KNIH. Jiří Tywoniak, Životopis, (10. 3. 2020) Dostupné z: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jiri-tywoniak-44085>>
- Mám to z tebe vymlátit, Český rozhlas Dvojka. (10. 7. 2020) Dostupné z: <<https://dvojka.rozhlas.cz/mam-z-tebe-vymlatit-7448270>>
- Okres Benešov, Krajská hygienická stanice. (13. 7. 2020) Dostupné z: <http://www.khsstc.cz/obsah/Benesov_61_1.html>
- Výcvikový prostor Waffen SS na Benešovsku, Wikipedia (21. 6. 2020) Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDcvikov%C3%BD_prostor_Waffen-SS_na_Bene%C5%A1ovsku>